

CULTURE FINLAND
kulttuurimatkailun katto-ohjelma

Kulttuurista särmää matkailun kehittämiseen

Huhtikuu 2013

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Kulttuurista särmää matkailun kehittämiseen

Marianne Lehtimäki

2013

Culture Finland

Kansikuvan kooste:

© VisitFinland.com

paitsi alarivin kaksi keskimmäistä © Marianne Lehtimäki

TIIVISTELMÄ

”Kulttuurista särmää matkailun kehittämiseen” selvitys käsittelee kulttuuristen voimavarojen hyödyntämistä matkailun edistämässä. Aluksi kartoitetaan YK:n alaisen Maailman matkailujärjestön UNWTO:n, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n sekä Unescon ja sen asiantuntijajärjestöjen kulttuurimatkailua koskevia ajankohtaisia linjauksia. Keskeisiksi tehtäviksi nousevat:

- kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden huomioiminen
- aineettoman kulttuuriperinnön sisällyttäminen matkailutarjontaan
- paikallisen kulttuurisen kokonaisuuden merkitys
- matkailutulojen kohdistaminen kohteiden vetovoimaisuuden kehittämiseen
- verkostoitumisen edistäminen ja jatkuva vuorovaikutus
- laadunvarmistus
- teemoittamisen ja kulttuurireittien käyttäminen työmenetelminä

Näiden pohjalta tarkastellaan myös kansallista kehittämistoimintaa.

Suomen kulttuurimatkailun kehittämistoimien lähtökohdaksi on määritelty kulttuurin laaja ymmärtämistapa. Jotta voitaisiin tunnistaa käsitteeseen sisältyvää laaja kirjo, on kulttuurisia voimavaroja kartoitettu kolmen osa-alueen kautta: 1) taide- ja kulttuurialojen toimijakentät ja rakenteet, 2) toistuvat tapahtumat ja 3) kulttuurimaisema. Kulttuurimatkailun kehittämässä näiden voimavarojen käyttöä tulisi tehostaa osana tarvittavaa taiteen ja kulttuurin tarjontaa. Tehtävä edellyttää sekä matkailuelinkeinon että kulttuuritoimijoiden osaamisen hyödyntämistä ja kiinteää vuorovaikutusta. Paikallisyhteisön tulisi pystyä vaikuttamaan näihin kehittämistöimiin.

Laaja-alaisena tehtävänä on kannustavan yhteiskunnallisen toimintaympäristön luominen kulttuurimatkailulle ja sen kehittämiseksi. Matkailusta saatavia tuloja tulisi ohjata kohteiden ylläpidon, suojelun ja vetovoimaisuuden vahvistamiseen. Myös kulttuurialojen ammattilaisten tulisi työllistyä heille mielekkäällä tavalla. Samalla edesautetaan sitä, että kulttuurin tuotteistaminen uusintaa paikallisia kulttuurisia voimavaroja ja osaamista. Suomella on myös hyviä edellytyksiä yhdistää luonto- ja kulttuurimatkailua vetovoimaiseksi kokonaisuudeksi.

Kulttuurimatkailun kehittäminen on väline kansainvälistymiseen. Esimerkiksi temaattista työskentelyä ja kulttuurireitti -konseptin hyödyntämistä voidaan käyttää strategisina lähestymistapoina ja keinoina alueelliseen verkostoitumiseen.

Kulttuurimatkailun edistäminen on jatkuvaa ja vuorovaikutteista kehittämistoimintaa. Siinä kehitetään kulttuurin ja alueiden vetovoiman uusia muotoja. Kysymys on perimmältään elämänlaadun ja ympäristön kohentamisesta sekä kansalaisyhteiskunnan vahvistamisesta. Niinpä kulttuurimatkailun tavoitteita tulisi sisällyttää asumisen, työelämän ja investointien aluestrategioihin.

SAMMANDRAG

Utredningen ”Kulttuurista särmää matkailun kehittämiseen” (Kulturen ger stimp åt turismutvecklingen) handlar om hur kulturella resurser kan utnyttjas för att utveckla turismen. Till först kartläggas aktuella riktlinjer för saken från FN:s Världsturismorganisation UNWTO, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling OECD samt Unesco och dess expertorganisationer. Centrala uppgifter som framträder är att

- beakta kulturuttryckens mångfald
- inkludera immateriellt kulturarv i turistutbudet
- framhäva betydelsen av den lokala kulturella helheten
- styra inkomster från turismen till utvecklande av objektens dragningskraft
- främja nätverksbildning och fortlöpande växelverkan
- ha kvalitetssäkring
- utforma teman och använda kulturrutter som arbetsmetoder

Utifrån dessa granskas även den nationella utvecklingsverksamheten.

Som utgångspunkt för åtgärderna för att utveckla kulturturismen i Finland har angetts en bred syn på kultur. För att man ska kunna identifiera den brokiga mångfald som ingår i begreppet har de kulturella resurserna kartlagts via tre delområden: 1) konst- och kultursektorernas aktörsfält och strukturer, 2) återkommande evenemang och 3) kulturlandskapet. Användningen av dessa resurser borde effektiviseras när kulturturismen utvecklas. Uppgiften förutsätter att både turistnäringens och kulturaktörernas kompetens utnyttjas. Lokalsamhället borde kunna påverka dessa utvecklingsåtgärder.

En omfattande uppgift är att skapa en sporrande social verksamhetsmiljö för kulturturism och kulturturistisk utveckling. Inkomsterna från turismen borde styras till underhåll och skydd av objekten och till att stärka deras dragningskraft. Konstnärer och yrkesverksamma i andra kreativa branscher borde sysselsättas på ett för dem meningsfullt sätt. Samtidigt bidrar man till att produktifieringen av kulturen främjar nya lokala kulturella resurser och kompetens. Finland har också goda förutsättningar att kombinera natur- och kulturturism till en attraktiv helhet.

Utvecklandet av kulturturismen är ett redskap för internationalisering. Exempelvis tematiskt arbete och utnyttjande av konceptet med kulturrutter kan användas som strategiska tillvägagångssätt och metoder för regional nätverksbildning.

Att främja kulturturismen är en fortlöpande och interaktiv utvecklingsverksamhet i regionerna. Då utvecklas nya former av dragningskraft hos kultur och regioner. Det är i grund och botten fråga om att förbättra livskvaliteten och miljön samt att stärka det civila samhället. Sålunda borde kulturturismens målsättningar ingå i de regionala strategierna för boende, arbetsliv och investeringar.

SUMMARY

The report "Kulttuurista särmää matkailun kehittämiseen" (Boosting the development of tourism through culture) focuses on the utilisation of cultural resources in the development of tourism. At the start of the report, the author reviews the current policies on the topic by the United Nations World Tourism Organisation (UNWTO), the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) and Unesco and its expert organisations. The following emerged as central tasks:

- accounting for the diversity of cultural expressions
- incorporating intangible cultural heritage into tourism services
- the significance of local culture as a whole
- channelling income from tourism to develop the attractiveness of sites
- promoting networking and constant interaction
- quality assurance
- thematic approach and the use of cultural routes as work methods

These objectives are used as a backdrop against which national development activities are considered.

A broad understanding of culture has been defined as a starting point for measures to develop cultural tourism in Finland. To identify the broad spectrum of phenomena associated with the concept, cultural resources have been mapped using the following classification: 1) actors and structures in the different sectors of arts and culture, 2) recurring events and 3) cultural landscape. The use of these resources in the development of cultural tourism should be enhanced – a task that requires utilising the competence of actors in both the tourism industry and the field of culture. The local community should also have the opportunity to impact these development measures.

The broad-based objective of the measures is creating a supportive operating environment for cultural tourism and its development within society. Income from tourism should be directed towards strengthening the maintenance, protection and attractiveness of the sites. Artists and other creative professionals should be able to find employment in a manner that is sensible and worthwhile to them. The actions are also geared towards enhancing the productisation of culture in a manner that regenerates local resources and competence. Finland has good prerequisites for combining nature tourism and cultural tourism into an attractive entity.

Developing cultural tourism is a method of promoting internationalisation. For example, a thematic focus and the concept of cultural routes can be used as strategic approaches and means towards regional networking.

The promotion of cultural tourism means constant and interactive regional development activities. It focuses on developing new forms of culture and regional attractiveness. Fundamentally, it is about improving the quality of life and the environment as well as about the strengthening of civil society. Consequently, the objectives of cultural tourism should be incorporated in the regional strategies for housing, job creation and investments.

SISÄLTÖ

I	Johdanto.....	1
II	Kulttuurimatkailu nyt – kansainvälisiä käsitteitä ja linjauksia.....	2
2.1	Kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden huomioiminen.....	2
2.2	Aineettoman kulttuuriperinnön sisällyttäminen matkailutarjontaan.....	3
2.3	Paikallisen kulttuurisen kokonaisuuden merkitys.....	4
2.4	Matkailutuloja kohteiden vetovoimaisuuden kehittämiseen.....	5
2.5	Verkostoitumisen edistäminen ja jatkuva vuorovaikutus.....	6
2.6	Laadunvarmistus.....	6
2.7	Teemoittaminen ja kulttuurireitit työmenetelminä.....	7
III	Kulttuurisista voimavaroista kansallisessa kehittämistoimissa.....	8
3.1	Kulttuuritoimijoiden rakenteita.....	9
3.2	Toistuvat yleisötapahtumat.....	11
3.3	Maisemaan ankkuroituminen.....	12
3.4	Kulttuuristen voimavarojen käytön tehostamiseen matkailun avulla?.....	16
IV	Temaattinen työskentely verkostoitumisen välineenä.....	21
4.1.	Suomen kansainväliset monumentit: Sibelius ja Aalto.....	21
4.2	Elämäntapamme erityispiirteitä ja osaamisalueita.....	22
4.3	Muita temaattisia lähestymistapoja.....	23
4.4	Kulttuurireittien työstäminen moninkertaistaa voimavaroja.....	24
V	Kulttuurista särmää matkailuun.....	26

I Johdanto

Tämä selvitys kartoittaa kansainvälisten asiantuntijaorganisaatioiden linjauksia sekä kansallisia kulttuurialan voimavaroja kestävä matkailun kehittämiseen. Se on osoitettu kaikille kulttuurimatkailun toimijoille. Selvitys on tehty yhteistyössä Suomen Kotiseutuliiton kanssa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella, ja julkaistaan kulttuurimatkailun Culture Finland -katto-ohjelman verkkojulkaisuna.

Matkailussa kulttuuri voidaan ymmärtää hyvin monella tavalla. Suomen kulttuurimatkailun kehittämistoimien lähtökohdaksi on määritelty kulttuurin laaja ymmärtämistapa, johon tässäkin selvityksessä nojaututaan.¹ Tämä laaja ymmärtämistapa on läheisesti sidoksissa nykyiseen kulttuuriperinnön käsitteeseen, mihin sisältyy yhä nuorempia ja arkisempia ympäristökokonaisuuksia.

Niin kulttuuriperinnöllä kuin -maisemallakin on keskeinen asema kansainvälisiä kulttuurimatkailua koskevissa linjauksissa.² Suomen matkailumarkkinoissa mielletään maisema vielä usein luonnonmaisemana ja kulttuuriperintö erillisinä ikonisina kohteina. Niinpä kulttuurimatkailu saatetaan yhä ymmärtää käynteinä tietyissä kulttuurikohteissa ja -tapahtumissa. Täten meillä on paljon tunnistamatta jäänyttä ja siten hyödyntämätöntä kulttuurimatkailun tuotteistamisen potentiaalia. Tämän johdosta laajaan kulttuurikäsitteeseen nojaavan matkailun kansallisia voimavaroja havainnollistetaan jäsentämällä niitä kolmeen osa-alueeseen; kulttuuritoimijoiden rakenteiksi, toistuviksi yleisötapahtumiksi ja kulttuurimaisemaksi.

Kaikki matkailu on kiinteästi sidoksissa yhteiskunnan yleiseen toimivuuteen ja ympäristön laatuun. Kulttuurimatkailu kytkeytyy vielä kiinteämmin kulttuurin ylläpitämiin mielikuviiin ja merkityksiin. Siksi kulttuuristen resurssien hyödyntäminen kulttuurimatkailuun tulisi olla suotuisaa ja tuottoisaa myös kulttuurikentälle ja -ympäristölle. Kestävää kulttuurimatkailua kehitetään vain kiinteässä vuorovaikutuksessa paikallisyhteisöjen, taide- ja kulttuuritoimijoiden sekä matkailijoiden kesken. Kiinnostavat kulttuuriset palvelut ja tapahtumat, hyvin ylläpidetty ympäristö, vireät luovat alat ja taidekenttä sekä matala kynnys paikallisiin ajanviettopauihin voimistavat kiehtovaa maamielikuvaa. Näiden avulla luodaan myös rikastavia matkailukokemuksia. Tässä selvityksessä etsitään lähtökohtia ja reunaehjoja näiden tavoitteiden toteuttamiselle.

---

¹ *Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & toimenpideohjelma vuosille 2007 – 2013*, KTM 2006, s. 91.

² Selvitys on jatkoa verkkojulkaisulle, jossa on jo analysoitu EU:n, Euroopan neuvoston, Pohjoisen ulottuvuuden kulttuurikumppanuuden ja Itämeristrategian sekä niihin liittyvä kansainvälisten asiantuntijaverkostojen linjauksia. Marianne Lehtimäki, *Eurooppalainen kulttuurimatkailun edistäminen ja Suomi Yhteisistä haasteista laajapohjaisiin ratkaisuihin*, OKM, MEK, 2012. Keskeisenä tausta-aineistona toimivat myös muut opetus- ja kulttuuriministeriön, Culture Finland -kansallisen kulttuurimatkailun katto-ohjelman sekä Matkailun edistämiskeskuksen (MEK) kulttuurimatkailua koskevat selvitykset. vuosilta 2008–2012.

II Kulttuurimatkailu nyt – kansainvälisiä käsitteitä ja linjauksia

Matkailu vaikuttaa väistämättä kohdealueeseensa. Sen negatiivisia seurauksia on pyritty säätelemään lukuisilla kansainvälisillä säännöillä ja suosituksilla. Nämä ohjeet linjaavat myös kulttuurin käyttöä matkailun vetovoimaisuuden kehittämisessä. Niillä haetaan vaikuttavuutta etenkin köyhissä maissa, joissa on heikot kansalaisvaikutuksen rakenteet, ja joissa matkailuteollisuus voi siten kehittää säätelemättömiä riistotalouden piirteitä.

Vuonna 1999 YK:n alainen maailman matkailuorganisaatio (UNWTO) hyväksyi yleiskokouksessaan vastuullista ja kestävä matkailua koskevat matkailun eettiset säännöt (*Global Code of Ethics for Tourism*). Säännöt ohjeistavat matkailun avaintoimijoita; hallintoa, matkailuteollisuutta ja kuntia sekä matkailijoita. Samalla kun tavoitteena on maksimoida matkailun tuloksellisuutta, pyritään minimoidaan sen mahdollisesti haitallisia vaikutuksia ympäristöön, kulttuuriperintöön ja paikallisyhteisöihin.³

Kaupallistaminen muodostaa helposti uhkan kulttuuriperinnön autenttisuudelle rappeuttaen tai standardisoiden sitä. Matkailutoimet tulisikin suunnitella siten että ne edistävät perinteisten kulttuurituotteiden, taitojen ja kansanperinteen kukoistusta. Kulttuuri- ja matkailutoimijoita yhdistävät verkostot ja paikallisväestön osallistuminen auttavat yksinkertaistamisen ja aitouden välistä tasapainoilua.⁴

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) julkaisu kulttuurin vaikutuksista matkailuun painottaa sitä kuinka kulttuuri ja matkailu ovat vaikuttava yhdistelmä alueen vetovoimaisuuden kasvattamiseksi. Paitsi että ihmiset mielellään vierailevat kiinnostavissa paikoissa, he myös muuttavat niihin asumaan ja investoivat niihin. Menettelytavat, jotka ovat hyödyllisiä asukkaille, ovat yleensä hyödyllisiä myös matkailijoille, ja päinvastoin. Niinpä aluestrategiat tehostuvat integroidessaan asumisen, työelämän, investointien ja matkailun tavoitteita. Tämän yhteisvaikutuksen arviointi tulisi olla keskeinen lähtökohta kulttuurimatkailun kehittämisessä ja tuotteistamisessa.⁵

2.1 Kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden huomioiminen

Unescon lukuisat kulttuurimatkailua koskevat ohjelmat painottavat kulttuuri-ilmaisujen moninaisuutta, aineetonta kulttuuriperintöä, luovia aloja ja kulttuurien välistä vuoropuhelua sekä eri taidealojen käyttöä yhteiskunnallisessa kehityksessä.⁶ Unescon kulttuuriperintöalan organisaatiot; rakennusuojelun asiantuntijajärjestö ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*) sekä museoneuvosto ICOM (*The International Council of Museums*), ovat laatineet keskeisiä kulttuurimatkailuun ohjeistuksia. ICOMOSin tieteellisten komiteoiden joukossa on sekä kulttuurimatkailun että kulttuurireittienkin asiantuntijaverkostot.

ICOMOSin kansainvälisen kulttuurimatkailun julistuksen (1999) mukaan ”perintö (*heritage*) on laaja käsite, sisältäen niin luonnon- kuin rakennettua ympäristöäkin. Käsite kattaa maisemia, kohteita ja rakennettua ympäristöä, sekä luonnon monimuotoisuutta, kokoelmia, menneitä ja vallalla olevia kulttuurisia käytäntöjä, tietoa ja eläviä kokemuksia. Perintöön tallentuu ja se ilmaisee historiallisen kehityksen pitkiä prosesseja muodostaen ytimen erilaisille kansallisille, alueellisille, alkuperäiskansojen ja paikallisten identiteeteille, ja on olennainen osa nykyajan elämää. Se on dynaaminen viitekehys sekä

---

³ YK:n hyväksymä 21.12.2001, internet osoite <http://ethics.unwto.org/en/content/world-committee-tourism-ethics>

⁴ Ed.

⁵ OECD, *The Impact of Culture on Tourism*, 2009, s. s. 61–63.

⁶ <http://www.unesco.org/new/en/culture/>

positiivinen väline kasvuun ja muutokseen. Kunkin paikkakunnan tai yhteisön erityinen perintö ja kollektiivinen muisti ovat korvaamaton ja tärkeä kehityksen perusta, nyt ja tulevaisuudessa.⁷

ICOMin peruskirjaksi on hyväksytty ”Museotyön eettiset säännöt”.⁸ Tähän ohjeistukseen tukeutuen järjestö on laatinut myös ehdotuksen museoita ja kulttuurimatkailua koskevista periaatteista. Niissä painotetaan sitä kuinka kulttuurimatkailu kytkeytyy kulttuurin ja väestön yhteisiin voimavaroihin. Museoiden tehtävänä on edistää esineiden ja maisemien tunnistamista, arvostamista ja suojelua niiden omassa elinpiirissä. Sekä kulttuurinen tunnistaminen että kulttuuritoimintaan osallistuvan väestön elämänlaadun kehittäminen ovat välttämättömiä. Museoiden tulisi rohkaista paikallisväestöä osallistumaan niin kulttuuriperinnön hallintoon kuin toimintaan matkailukohteissa. Kulttuuriset ilmaukset ovat ainutlaatuisia ja uusiutumattomia luonnonvaroja. Kulttuuriperintö ei ole kulutustavara eikä sen suhde matkailuun voi olla pinnallinen.⁹

Unescon yleissopimuksella maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi (1972) pyrittiin varmistamaan yleismaailmallista merkitystä omaavien kohteiden säilyttäminen tuleville sukupolville. Kulttuuriperinnön arvojen vaalimisen tuli ohjata näiden maailmanperintökohteiden hallintoa.¹⁰ Käytännössä matkailu on muodostunut useiden kohteiden tärkeimmäksi käyttömudoksi ja muodostunut siten niiden kehittämisen tärkeimmäksi ohjenuoraksi. Niinpä Unescon alaisella maailmanperintökomitealla on käynnissä lukuisia matkailuun ja maailmanperintöön liittyviä hankkeita.¹¹ Paikallisyhteisöjen, matkailusektorin sekä matkailijoiden yhteisvastuullisuus asetetaan keskeiseksi velvoitteeksi maailmanperintöä ja kestävää kehitystä integroivan matkailuohjelman toimintaohjelmassa vuosille 2013–2015.¹²

Unescon kulttuurista moninaisuutta koskevan yleismaailmallisen julistuksen (2005) periaatteiden mukaan tämä moninaisuus merkitsee vähemmistöön jäävien ihmisryhmien ja alkuperäiskansojen kulttuuristen ilmausten yhdenvertaisuutta. Monikulttuurisuus varmistaa demokraattisia mahdollisuuksia osallistumiseen silloin kun kulttuuria ja eri taidealoja hyödynnetään yhteiskunnallisessa kehityksessä.¹³ Kulttuuriset ilmaukset moninkertaistuvat myös silloin kun niitä tarkastellaan eri alakulttuurien, ikäkausien ja sukupolvien näkökulmista – olivatpa ne korkea- tai populaarikulttuuria, arkisia elinkeinoja tai paikallisia viihtymisen tapoja.

2.2 Aineettoman kulttuuriperinnön sisällyttäminen matkailutarjontaan

Aineeton kulttuuriperintö – joka toimii pohjana nykykulttuurin moninaisille ilmauksille ja luovalle kulttuurille – on keskeinen elementti kansalliseen kulttuurimatkailuun määritellylle laajalle kulttuurikäsitteelle. Unescon sopimus aineettoman kulttuuriperinnön vaalimisesta hyväksyttiin vuonna 2003.¹⁴

---

⁷ *International Cultural Tourism Charter, Managing Tourism at Places of Heritage Significance*, ICOMOS, 1999.

⁸ *Code of Ethics for Museums*, ICOM, 1986, päivitetty 2004; <http://icom.museum/programmes/cultural-tourism/>. ICOM on yhdessä maailman museoystävien yhdistyksen kanssa laatinut myös kestävä matkailua koskevan julistuksen vuonna 2007 (*Declaration of the International Council of Museums (ICOM) and the World Federation of Friends of Museums (WFFM) for worldwide Sustainable Cultural Tourism*).

⁹ *Proposal for a Charter of Principles for Museums and Cultural Tourism*, ICOM, 2000, pohjautuu em. Museotyön eettisiin sääntöihin; http://archives.icom.museum/prop_tour.html

¹⁰ Keinoiksi määriteltiin suojelun liittäminen kohteiden yleiseen hallintoon ja suunnitelmiin, tieteelliset ja tekniset selvitykset sekä tutkimus oikeiden menettelytapojen löytämiseksi kuin myös asiantunteva restaurointi ja kohteiden esittely. <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>

¹¹ <http://whc.unesco.org/en/news/979>

¹² WHC Sustainable Tourism Programme, <http://whc.unesco.org/en/tourism>

¹³ *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*, UNESCO 2005.

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

¹⁴ *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, Unesco 2003.

Maailman matkailujärjestön (UNWTO) *Matkailu ja aineeton kulttuuriperintö* (2012) raportin mukaan aineeton kulttuuriperintö ilmenee niissä käytännöissä, ilmauksissa, tiedossa ja taidoissa sekä niihin liittyvissä esineissä ja kulttuurillisissa tiloissa, jotka yhteisöt ja yksilöt tunnistavat omaksi kulttuuriperinnökseen. Aineeton kulttuuriperintö on välittynyt sukupolvien kautta koko ajan uudistuen, ja se rakentaa identiteettiä ja jatkuvuutta. Tämä traditioiden yleismaailmallinen rikkaus on nykyisin keskeinen matkailun vetovoima. Matkailijat etsivät tapoja kytkeytyä uusiin kulttuureihin kokeakseen aineettoman kulttuuriperinnön kirjoja.¹⁵

Aineettoman kulttuuriperinnön varantoja voidaan työstää kulttuurimatkailun kehittämisessä tarkastelemalla sen eri osa-alueita:

- sosiaalisia käytäntöjä, rituaaleja ja juhlatilaisuuksia
- musiikkia ja esittäviä taiteita
- suullista perintöä ja ilmauksia
- kädentaitoja ja kuvataidetta
- gastronomiaa ja ruuanlaiton tapoja
- tietoja ja käytäntöjä, jotka käsittelevät luontoa ja maailmankaikkeutta

Nämä kulttuuriset varannot ovat paikallisessa elämässä välittömästi mukana mutta samalla – ehkä juuri niiden tavallisuuden takia – niiden erityislaatuisuus saattaa jäädä tunnistamatta matkailun markkinoinnissa ja tuotteistamisessa. Kuitenkin juuri nämä kulttuuri-ilmaukset auttavat matkailijoita kiinnittymään paikalliskulttuureihin. Niiden kautta kulttuuri tulee helpommin lähestyttäväksi myös itse paikallisille ja alueille muuttaville.¹⁶

Tutkimuksessa jäsennetään käytännön toimenpiteitä aineettoman kulttuuriperintöön perustuvien matkailutuotteiden työstämiseksi, hallinnoimiseksi ja markkinointiseksi:

- luomalla kulttuuritiloja tai vartan vasten tähän tarkoitukseen tarkoitettuja tapahtumapaikkoja aineettoman kulttuuriperinnön esittelyyn
- yhdistämällä tai niputtamalla nähtävyyksiä luomaan temaattinen sarja markkinoiden voimakkaammaksi kiinnekohdaksi
- luomalla uusia matkareittejä, kierroksia tai kulttuuriperintöverkostoja
- käyttämällä olemassa olevia reittejä tai elvyttämällä verkostoja
- käyttämällä tai elvyttämällä juhlia ja tapahtumia¹⁷

Keinovalikoima on hyvä muistilista kulttuurimatkailun tuotteistamisen kansalliseen kehittämiseenkin.

2.3 Paikallisen kulttuurisen kokonaisuuden merkitys

Kulttuurikohteiden esittäminen ja tulkinnat eri välineillä ja välineissä ovat moninkertaistuneet. Ne ovat keskeinen osa kulttuurimatkailun kehittämistä ja markkinointia. ICOMOSin julistus kulttuuriperintökohteiden tulkinnasta ja esittämisestä (2008) kokoaa aiemmissakin julistuksissa sivuttuja näkemyksiä kulttuuriperinnön suojelun yhteisöllisestä luonteesta. Julistuksen mukaan ”jokainen suojelutoimenpide on luonteeltaan kommunikoiva teko”. Valinta siitä mitä suojellaan, kuinka suojellaan ja kuinka suojelu esitetään yleisölle, ovat kohteen tulkinnan ainesosia. Ne kertovat

---

¹⁵ UNWTO, *Tourism and Intangible Cultural Heritage*, 2012.

¹⁶ Ed.

¹⁷ Ed.

”kulloisenkin sukupolven näkemyksiä siitä, mikä on merkitsevää ja tärkeää, ja miksi menneisyyden materiaaliset jäänteet pitäisi säilyttää tuleville sukupolville.”¹⁸

Ympäröivä maisema, luonnonympäristö ja maantieteellinen kokonaisuus ovat olennainen osa kohteen historiallista ja kulttuurista merkitystä, ja sellaisena ne tulisi omaksua osaksi kohdetta ja myös sen esittelyä matkailijoille. Esittelyyn tulisi liittää myös aineetonta kulttuuriperintöä, tarinoita, musiikkia, tanssia, teatteria, kirjallisuutta, kuvataidetta, paikallisia tapoja ja ruokaperinnettä. Yleisöllä tulisi olla mahdollisuus kommentoida ja osallistua tulkintoihin.¹⁹

Unescon UNITWIN-ohjelman yliopistoverkoston ’Kulttuuri, matkailu ja kehitys’ vuoden 2006 raportti linjaa kulttuurimatkailun tehtäviksi:

- paikallisen väestön osaamisen ja kyvykkyyden vahvistamisen sekä heidän osallistumisensa matkailuhankkeisiin, joita he voivat mukauttaa tarpeidensa mukaan
- matkailun kehittämisen pysyvänä toimintana, jota tuottaa tuloja sekä kulttuurista ja sosiaalista tunnustusta
- saada aikaan luonteva vuoropuhelu ihmisten kesken sekä resurssien luominen kohteisiin kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelua ja kohentamista varten²⁰

Näitä tavoitteita voidaan pitää kestävän kulttuurimatkailun reunaehtoina.

2.4 Matkailutuloja kohteiden vetovoimaisuuden kehittämiseen

OECD:n julkaisussa analysoidaan matkailukohteiden sekä kulttuurin vetovoiman ja kilpailukyvyyn välistä suhdetta perustuen 13 maassa tehtyihin selvityksiin. Julkaisun mukaan kulttuurin merkitys matkailussa on kasvanut ja kasvaa voimakkaasti. Kulttuurin avulla voidaan vahvistaa kohteiden erityislaatuisuutta matkailumarkkinoilla, joissa on kilpailua tungoksiin asti. Samalla matkailu luo välineitä ja varoja, jotka saattavat tukea ja voimistaa kulttuuriperintöä, kulttuurituotantoa ja luovuutta.²¹

Periaate matkailun tulojen osoittamisesta kulttuuriin ja kulttuuriympäristön vetovoimaisuuden ylläpitoon löytyy lähes kaikista matkailun kansainvälisistä suosituksista. Esimerkiksi kansainvälisen matkailun eettisten sääntöjen mukaan kulttuurikohteisiin suuntautuvasta vierailusta saatavia varoja tulisi käyttää tämän kulttuuriperinnön kunnossapitoon, vaalimiseen, kehittämiseen ja viihtyisyyteen.²² Läpikäydyn materiaalin perusteella toimivien menetelmien kehittäminen tähän on yhä ajankohtaista.

Yksi pienimuotoinen tapa ohjata tuloja on työllistää taiteilijoita suoraan matkailutapahtumiin, ei pelkästään esittäjiksi vaan paikallisen kulttuurin avaajaksi. Tästä on esimerkkinä Barcelonassa kehitetty kotisivu, joka toimii eräänlaisena välittäjänä yhdistäen vuorovaikutuksesta kiinnostuneet matkajat paikallisten taiteilijoiden ja kulttuuriyhdistysten kanssa. Kotisivun avulla ne, jotka haluavat esittää jotain, löytävät siihen tiloja, ja erilaisista kurseista kiinnostuneet näkevät tarjonnan.²³

Uudessa Seelannissa näille matkailutuotteille on annettu nimitys ”luova matkailu”. Sen konseptin mukaan uuden sukupolven vuorovaikutteiset matkailijat hakevat enenevästi osallistavaa toimintaa ja

---

¹⁸ *The Icomos Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites*, käännökset kirjoittajan. 'Interpretation' – käsitteelle ei löydy vastaavaan suomalaista laaja-alaista sanaa. Aiemmissa julistuksissa toimintaa on nimetty myös ”levittämiseksi”, ”popularisoimiseksi” ja ”esittelyksi”.

¹⁹ Ed.

²⁰ Ohjelmassa yliopistot sitoutuvat kehittämään määrittelemiään osaamisalueita ja niiden verkostoja. 'Kulttuuri, matkailu ja kehitys' verkosto on perustettu 2002 Pariisin I Pantheon - La Sorbonne yliopiston johdolla. <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001587/158797e.pdf>

²¹ OECD, *The Impact of Culture on Tourism*, 2009, s. 3.

²² Artikla 4, *Global Code of Ethics for Tourism For Responsible Tourism*.

²³ www.barcelonacreativa.info Lähde: OECD, *The Impact of Culture on Tourism*, s. 63, jossa lähteenä ollut Turime e Barcelona 2007, Richards 2006, Observatori Barcelona.

aktivoivia kokemuksia. Pääpaino on oppimisessa, tekemisessä ja taitojen jakamisessa paikallisten kanssa.²⁴

2.5 Verkostoitumisen edistäminen ja jatkuva vuorovaikutus

OECD:n jo aiemmin siteerattu julkaisu painottaa tärkeimpänä kulttuurimatkailua edistävänä rakenteena hallinnon eri tasojen roolia yhteistyöverkoston luojina niin matkailu- ja kulttuurisektoreiden kuin myös hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Pyrkimyksenä on *win-win* tilanteiden luominen, asiantuntijuuksien yhdistäminen sekä matkailutuotteiden monipuolistaminen. Vetovoimaisimmat matkailukohteet voivat toimia ankkureina, joiden varassa matkailijoita johdatetaan muille alueille. Samalla voidaan esimerkiksi kehittää kaupunki- ja maaseutumatkailua yhdistäviä tuotteita, joille on kasvavaa kysyntää. Yhtenä keinona voidaan käyttää myös kulttuurireittien luomista tai kehittämistä.²⁵

Verkoston kestävyys varmistamiseksi on tärkeää saada mukaan kehittämistoimiin kaikki keskeiset toimijat. Menestyksellä markkinointi edellyttää kattavaa ymmärrystä siitä tuotteesta, jota ollaan tarjoamassa, kohdeyleisöstä sekä matkailualan vallitsevista ehdoista. Niinpä kehittämistoimissa tulisi perehtyä niin kulttuurin kuin matkailunkin käyttämiin käsitteisiin ja ymmärtää niiden välisiä yhteyksiä. Yrittäjätaitojen ja brändäyksen oppiminen auttavat yhteisöjä välittämään oman kulttuuriperintönsä ja elämäntapansa arvoja myös matkailutuotteiden kautta.²⁶

2.6 Laadunvarmistus

Kulttuurimatkailun ”laatu” liittyy toiminnan tarkoituksenmukaisuuteen matkailun-, kulttuurialan ja paikallisväestön kannalta eli toiminnan kestävyteen, kulttuurin tukemiseen ja synnyttämiseen sekä paikallisväestön tarpeiden sisällyttämiseen kehittämistoimiin. Matkailun ja kulttuurin tavoitteiden mahdollinen ristiriitaisuus tulisi tunnistaa ja sovitella ennakolta.

ICOMOSin julistus ”Kulttuuri- ja luonnonperinnöstä kehityksen moottoreina” määrittelee kestäväen kulttuurimatkailun edellytyksiä. Kun kulttuuri- ja luonnonperintöä hyödynnetään matkailuun, on huolehdittava siitä että perinnön suojele sijoitetaan kehittämistoimien ytimeen. Kulttuuriperintö kuuluu paikallisyhteisölle. Kulttuurimatkailussa tulee vahvistaa paikallisyhteisön vaikutusmahdollisuuksia ja tukea heidän osallistumistaan kulttuuriperinnön vaalimiseen, hyödyntämiseen ja päätöksentekoon.²⁷

ICOMOSin kulttuurimatkailua koskevan julistuksen mukaan kulttuuriperinnön suojelelun ensisijaisena tavoitteena on kertoa sen merkityksestä ja vaalimisen tarpeesta ympäröivälle yhteisölle ja vierailijoille. Matkailu on yksi keskeisistä kulttuurinvaihdon välineistä. Niinpä kulttuuriperinnön vaaliminen luo vastuullisia ja laadukkaita mahdollisuuksia kokea ja ymmärtää paikallista perintöä ja kulttuuria omakohtaisesti.²⁸

ICOMOSin kulttuurimatkailujulistus kehottaa matkailun paikallisten vaikutusten jatkuvaan arviointiin. Samoin tulisi myös varmistaa että matkailijakokemus tuntuu ”kannattavalta, tyydyttävältä

---

²⁴ Ed., s. 58.

²⁵ Ed., s. 46–48.

²⁶ Muotoilun lähteenä käytetty maailman matkailujärjestön tuoreta julkaisua aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja matkailusta, jonka suosituksia voi laajentaa koskemaan laajemminkin kulttuuri- ja matkailualojen verkostoitumista. UNWTO, *Tourism and Intangible Cultural Heritage*, 2012.

²⁷ *The Paris Declaration On heritage as a driver of development*, ICOMOS 2011,

http://www.international.icomos.org/Paris2011/GA2011_Declaration_de_Paris_EN_20120109.pdf

²⁸ *The Cultural Tourism Charter*, ICOMOS, 1999.

ja nautittavalta”²⁹ Myös maailmanperintökomitean julkaiseman matkailun käsikirjan mukaan matkailijoiden rakenteen ja profiilin tunnistaminen on keskeistä. Matkailukokemuksen monipuolistaminen, aktivointi sekä aineettoman kulttuuriperinnön ja elämäntavan elementtien lisääminen matkailutuotteisiin lisää kohteen houkuttelevuutta.³⁰

Aitouden vaalimiseen tarvitaan tulkintaa, joka perustuu vankkaan tutkimukseen ja inventointeihin.³¹ ICOMOSin Nara julistus autenttisuudesta korostaa että kulttuurin ja kulttuuriperinnön monimuotoisuus edellyttää tietoisia pyrintöjä välttää soveltamasta koneellisia, vakioituja menettelytapoja muistomerkkien ja kohteiden aitouden määrittelyyn.³² Autenttisuuden arvioinnin oikeellisuuden varmistaminen tulee sen sijaan pohjautua monialaiseen yhteistyöhön sekä saatavilla olevan asiantuntemuksen ja tietämyksen hyödyntämiseen. Näitä aitouden arviointeja tulee päivittää muuttuvien arvojen ja olosuhteiden valossa.³³

2.7 Teemoittaminen ja kulttuurireitit työmenetelminä

OECD:n julkaisun mukaan temaattista työskentelyä voidaan soveltaa kulttuurireittien yksittäisiin kohteisiin tai vetovoimaisiin kokonaisuuksiin. Temaattisten kohteiden tulisi olla pikemminkin toisiaan täydentävä kuin samanlaista.³⁴

Nykyinen laajentunut kulttuuriperinnön käsite luo uudenlaisia lähestymistapoja sen merkitysten ja vuorovaikutusten esittämiseen ja vaalimiseen. ICOMOSin julistus kulttuurireiteistä (2008) määrittelee kulttuurireitin kekseliääksi, monimuotoiseksi ja -ulotteiseksi käsitteeksi. Sen avulla on helpompaa käsitellä luonnon- ja kulttuuriperinnön sisäkkäisyyttä ja kulttuuristen merkitysten moninaisuutta. Kulttuurireittien avulla voidaan myös yhdistää erilaisia vetovoimatekijöitä; monumentteja, kaupunkitiloja, erityyppisiä maisemakokonaisuuksia, arkeologisia kohteita, teollisuusperintöä ja traditioita. Kulttuurireittiä ei tulisi kuitenkaan sekoittaa matkailureittiin, vaan reitin tulee olla vaikuttanut sen alueiden aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriperintöön ja historiaan. Se voi olla maa-, vesi- tai jonkin muun tyyppinen toiminnallisesti ja historiallisesti määrittynyt reitti, joka ilmentää vuorovaikutteisuutta, jatkuvuutta sekä moniulotteista ja pitkäaikaista tavaroiden, ajatusten, tiedon ja arvojen vaihtoa. Kulttuurireittien määrittäviä osatekijöitä ovat asiayhteys, sisältö, poikkikulttuurinen kokonaisuus, dynaaminen luonne ja ympäristö.³⁵

---

²⁹ Ed.

³⁰ *Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers* by Arthur Pedersen 2002; <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-113-2.pdf>. Käsikirja soveltuu kulttuuriperintösektorin ensimmäiseksi oppaaksi matkailusektorin käytäntöihin.

³¹ *The Paris Declaration On heritage as a driver of development*, ICOMOS 2011. Historiallisten rakennusten restauroinnin, uudelleenkäytön ja ylläpidon laadulla on myös keskeinen merkitys autenttisuuteen. Näihin liittyviä suosituksia on kehitetty esimerkiksi yhdistetyissä ICOMOSin ja TICCIHin periaatteissa teollisuusperintökohteiden, -rakenteiden, -alueiden ja – maisemien restauroinnista ja ICOMOSin historiallisten kaupunkien ja kaupunkimaisten alueiden vaalimisen ja hallinnon periaatteissa. Tähän liittyvää tietopohjaa löytyy muun muassa kansainvälisen restaurointikeskuksen ICCROMin kirjastosta, ohjelmista ja koulutuskursseilta.

³² *The Nara Document on Authenticity*, 1994.

³³ *The Nara Document on Authenticity*, liite, jonka laatijana Herb Stovel.

³⁴ Ed., s. 52–53.

³⁵ International Scientific Committee on Cultural Routes (CHIC) of ICOMOS, ICOMOS julistus kulttuurireiteistä *ICOMOS Charter on Cultural Routes*, 2008. Kulttuurireittien rakentamisen periaatteita on käsitelty tarkemmin verkkojulkaisussa Marianne Lehtimäki, *Eurooppalainen kulttuurimatkailun edistäminen ja Suomi*, MEK ja OMK 2013, Euroopan neuvoston kulttuurireittejä koskevassa osiossa s. 37–41, ja julkaisun liitteessä 2.

III Kulttuurisista voimavaroista kansallisessa kehittämistoimissa

Suomessa laadittu kulttuurimatkailun määritelmä ottaa lähtökohdaksi kulttuurin laajan käsittämistavan. – Meillä ei ole Eiffel tornin tai British Museumin tyyppisiä ikonisia matkakohdeita matkailun lippulaivoiksi. – Niinpä kulttuurimatkailun voimavaroiksi sisältyvät historia, kulttuuri-maisemat, rakennettu ympäristö, arkeologiset kohteet, museot, esittävä taide, visuaalinen taide, tapahtumat, käsityö, kieli, maut, perinteet, tavat, arvot, aatteet, elämäntyyli, uskonto, luonteenpiirteet sekä saavutukset tieteessä, taiteessa, teknologiassa ja elinkeinoissa.³⁶

Suomalainen kulttuuri yleisenä ilmiönä kiinnostaa ulkomaalaisia matkailijoita, ja meillä on myös selkeitä kulttuuritarjonnan vahvuuksia, kiinnostavaa taidetta ja laadukasta rakennettua ympäristöä. Suomalainen elämäntapa on saanut matkailijakyselyissä erikoismaininnan; ”siinä on sarmää”.³⁷ Matkailustrategian päivityksessä (2010) kulttuurimatkailun tehtäväksi määriteltiinkin elämyskokonaisuusien jalostaminen perinteisistä suomalaisista kulttuuri-ilmiöistä.

Ulkomaalaisten matkanjärjestäjien esitteissä Suomi-kuvaa rakennetaan kuitenkin yhä irrallisen eksoottiseksi (saamelaisuus, joulupukki, muumit). Elämäntapaan liittyvät aktiviteetit ja viihtymisen muodot ovat toistaiseksi matkailutarjonnan marginaalissa. Matkailutoimissa tulisikin syventää tietämystä Suomen kulttuurimatkailun kehittämistoimiin omaksutusta kulttuurin laajasta ymmärtämistavasta, jotta voitaisiin vahvistaa sen vaikutuksia matkailun kehittämiseen kestäväällä tavalla. Käsite tarvitsee tukirakenteita kulttuuristen resurssien kirjon tunnistamiseksi ja hyödyntämiseksi matkailutarjonnassa. Tässä sellaisiksi on jäsenetty taide- ja kulttuurialan toimijakenttä ja -rakenteet, toistuvat tapahtumat sekä maisema (sisältäen niin rakennetut ympäristöt kuin ”erämaankin”). Niiden avulla voidaan kunkin alueen vetovoimaisuutta rikastaa, ja ne edesauttavat myös matkailussa hyödynnettävää taiteen ja kulttuurin tuotantoa.

Suomi kulttuurimatkailun kohdemaana -julkaisussa käydään läpi vuonna 2008 tilastoidun kansainvälisen maamielikuvatutkimuksen tulokset. Selvitys toteaa että kulttuurimatkailumaana Suomi ei ole kovin tunnettu. Osasyynä siihen on se, että kulttuurimatkailutekijät ovat jääneet vähäiselle huomiolle Suomeen suuntautuvan matkailun edistämässä. Toisaalta kulttuuritarjonta, varsinkin esittävä taide ja tapahtumat, on pitkälti suunnattu kotimaiselle kulttuurin kuluttajalle. Rakenteellisenä ongelmana todettiin yhteistyön kulttuuri- ja matkailualojen välillä olevan heikkoa. Lisäksi kulttuurimatkailutuotteiden ja -palveluiden tuotteistaminen, oheispalvelujen yhdistäminen ja oikeiden myynti- ja markkinointikanavien löytäminen edellyttäisi uutta osaamista.³⁸

Kun matkailun kansalliset alueorganisaatiot arvioivat kulttuurin ja matkailun vuorovaikutusta sekä alueiden vahvuuksia ja kehittämistarpeita, kävi ilmi, että alueilla on runsaasti omaleimaisia kulttuuriresursseja, mutta niiden tuotteistaminen on kesken. Tarvitaan pysyvää verkostoitumista, jotta tuotteista tulisi matkailijan kannalta sisällöllisesti houkuttelevia.³⁹ Matkailualan tulisi tunnistaa kulttuurialan voimavaroja, verkostoja ja rakenteita yhteisien toiminta-alustojen luomiseksi. Niiden avulla voidaan populaari-, massa- ja korkeakulttuuria sekä paikallisia viihtymisen keinoja sisällyttää matkailun vetovoimatekijöiksi ja tuotteistaa niitä matkailupalveluiksi.

Kulttuurialan puolelta nousee vielä keskeinen kehittämisalue; kulttuurimatkailun kehittämis- ja sisältötyön tuottavuuden varmistaminen taiteilijoille ja kulttuurialan toimijoille sekä kulttuurikohteille.

³⁶ Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & toimenpideohjelma vuosille 2007–2013, KTM 2006.

³⁷ *Kiinnostaako Suomi kulttuurimatkailukohdeena? Kartoitus Isossa-Britanniassa, Ranskassa, Ruotsissa, Saksassa ja Venäjällä*, MEK A:167, 2010.

³⁸ *Suomi kulttuurimatkailun kohdemaana*, Opetusministeriön politiikka-analyyseja 2009:4.

³⁹ *Suomalainen kulttuuritarjonta kansainvälisille markkinoille – matkailun alueorganisaatioiden näkökulma*, MEK A:159 2008.

3.1 Kulttuuritoimijoiden rakenteita

Kulttuurimatkailun kehittämisen kansallisina toimijoina ovat valtionhallinnossa ministeriöt kukin oman toimialansa puitteissa. Keskeinen on työ- ja elinkeinoministeriön alainen Matkailun edistämiskeskus MEK, joka kuitenkin tarvitsee etenkin sisältötyöhön panosta kulttuuritoimijoiden laajalta kentältä.

MEK käynnisti yhdessä Finland Festivals ry:n kanssa kansallisen kulttuurimatkailun katto-ohjelman Culture Finland (CF) vuonna 2011. Hanketta rahoittavat opetus- ja kulttuuriministeriö ja MEK, ja sitä hallinnoi Finland Festivals. Sen tavoitteena on kulttuurin arvostuksen ja ymmärryksen lisääminen matkailutoiminnassa sekä verkostoitumisen matkailun ja kulttuurin tuottajien välille ja hanketoiminnan aktivointi. CF koordinoi kehittämistoimia ja on teettänyt useita selvityksiä kulttuurimatkailun kehittämiseen.⁴⁰

Finlands Festival (FF) yhdistyksen kuuluu yli sata festivaalia. Yhdistyksen tärkeimmät tehtävät ovat festivaalien edunvalvonta, koti- ja ulkomaan markkinointi, tiedotus, tiedonkeruu, tutkimus sekä koulutus.⁴¹ Sillä on keskeinen neuvotteluasema festivaalien toimintaedellytyksiä koskevassa päätöksenteossa, ja se on myös tärkeä kulttuurimatkailun toimija.

Vuonna 2013 perustetun Taiteen edistämiskeskuksen (TAIKE) fokus on eri taiteenlajeissa. Kulttuurin edistäminen kuuluu sen työsarkaan siltä osin kuin se ei ole minkään muun viranomaisen tehtävänä. Keskus kattaa laajan osan taiteen aloja.⁴² Kullakin näillä taiteenlajeilla on omia kansallisia edunvalvonta- ja ammattijärjestöjä sekä paikallisosastoja. Näihin taiteenlajeihin liittyy myös erilaisia taidekeskuksia ja -yrittäjiä. Kulttuurimatkailun edistämisen toivoisi kuuluvan näiden taide- ja kulttuuritoimijoiden toimintakenttään kulttuuristen voimavarojen kasvattajana, kulttuurin merkityksen vahvistajana ja kulttuurialan työllistäjänä.

Aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvät toimijakentät liittyvät ja täydentävät näitä kulttuuri-ilmauksia, ja ovat keskeisiä kumppaneita kehittämistoimissa.⁴³ Samoin luovien alojen osaaminen on olennainen edellytys kulttuurimatkailun kehittämiseksi ja välttämätön kansainvälistymiseen. Tätä osaamista löytyy myös erilaisista verkostoista ja yrityksistä.⁴⁴

Kulttuuri- ja kestäväällä matkailulla on yhteneväisiä tavoitteita ja työmenetelmiä. Metsähallitus on kestävä matkailun keskeinen kehittäjä, jonka toimintaan perehdytään tarkemmin maisemaa käsittelevässä osiossa. Kulttuurimatkailu sivuaa myös Museoviraston tehtäväkenttää, ovathan aineellinen kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö sen vastuualueita.⁴⁵

Aktiiviset taide- ja kulttuurialan asiantuntija-, edistämisen- ja harrastejärjestöt voidaan myös lukea kulttuurimatkailun kehittämisen toimijaresursseihin. Niitä on kansallisellakin tasolla useita. Jo yksistään kulttuuriperinnön ja -ympäristön alalla löytyy parikymmentä valtakunnallista yhdistystä.⁴⁶

---

⁴⁰ [http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/\(pages\)/Kulttuurimatkailu_-_Culture_Finland](http://www.mek.fi/w5/mekfi/index.nsf/(pages)/Kulttuurimatkailu_-_Culture_Finland)

⁴¹ <http://www.festivals.fi/info/yleista/?/fin/>

⁴² Näihin kuuluvat kuva-, media-, elokuva-, näyttämö-, rakennus-, sävel- ja tanssi-, sirkus- ja valokuvataiteen taide monine eri lajineen, kuvitus ja sarjakuvan lastenkulttuuri, kirjallisuus, muotoilu, poikkitaiteellinen monitaide sekä vielä monikulttuurisuus ja taidekritiikki. <http://www.taike.fi/fi/web/taike/etusivu>

⁴³ Unescon jaottelun mukaan tähän perintöön kuuluvat suulliset perinteet ja ilmaisutavat, esittävät taiteet, yhteiskunnalliset käytännöt, rituaalit ja juhlapahtumat, luontoa ja maailmankaikkeutta koskevat käsitykset ja käytännöt sekä perinteinen käsityötaito. Yhtenä kattojärjestönä esimerkiksi Folklore Suomi Finland, joka koordinoi Suomen kansantanssi- ja kansanmusiikkialan tärkeimpien järjestöjen ja festivaalien osallistumista kansainväliseen yhteistyön sekä huolehtii kansallisesta yhteistyöstä.

⁴⁴ Ks. esim. www.luovasuomi.fi; Luova Suomi sivusto on avoin foorumi, jossa on luovien alojen parissa työskenteleville ja alasta kiinnostuneille mahdollisuuksia verkostoitumiseen ja toimintaan. Sivusto on avoinna vuoden 2013 loppuun.

⁴⁵ Museovirasto pitää yllä yhdessä ympäristöministeriön kanssa [rakennusperinto.fi](http://www.rakennusperinto.fi) -sivustoa, jossa on kootusti ajantasaista tietoa kulttuuriympäristöstä ja kulttuuriperintötoimijoista.

⁴⁶ Esimerkiksi Museoliittoon kuuluu 915 museota. Ne ovat alue- ja taidemuseoita, maakuntamuseoita, erikoismuseoita, kulttuurihistoriallisia, luonnontieteellisiä tai paikallismuseoita tai valtakunnallisia erikoismuseoita.

Nämä verkostot voisivat toimia asiantuntijoina kun kehitetään kulttuuriperinnön ja -maiseman sisältöjä kansalliseen kulttuurimatkailuun.

Suomalainen elämäntapa kiinnostaa, mutta siitä saattaa olla vaikeaa saada otetta matkailun kehittämisessä. Sitä ollaankin jäsenetty tuotteistamisen kannalta eri tavoin, esimerkiksi ruokakulttuuriin, vaatetus- ja tapakulttuuriin, juhlaperinteisiin, vapaa-ajanviettoon, sisustus- ja rakennuskulttuuriin sekä kulttuuriympäristöön.⁴⁷ Ruokakulttuuri ansaitsee erityishuomion, koska se kuuluu kaikkien matkailijoiden peruspalveluihin. Suomen ruokakulttuurin edistämishjelma 2008–2011 tuki lukuisten alueellisten *slow food*- ja ruokakulttuurikerhojen syntymistä. Nämä toimijat verkostoituivat ja markkinoivat maakunnallisesti omaleimaista ruokakulttuuria parissakymmenessä tapahtumassa ympäri Suomen.⁴⁸ Kansainvälinen ravintolapäivä on rantautunut myös Suomeen ja saanut suosiota matalan kynnyksen monikulttuurisena, satunnaisesti järjestettävänä *pop-up* ruokakarnevalina.⁴⁹ Tämän tyyppisen toiminnan kannustaminen on kiinteä osa kulttuurimatkailun kehitystyötä.⁵⁰

Maakunnallisella tasolla kulttuurimatkailun tukipisteitä ovat erityisesti maakuntien liitot sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Niiden johdolla tehdään strategista valmistelutyötä, ohjelmia ja rahoituspäätöksiä. Maakuntamuseoissa, Museoviraston aluetoimipisteissä ja taiteen aluekeskuksissa on tietämystä alueellisista asiantuntijoista ja kohteista.

Taiteen ja matkailun opetus luo keskeisiä osaamiskeskittyviä, jotka ovat jo monin tavoin mukana kulttuurimatkailun verkostoitumis- ja kehittämistyössä. Valtaosassa Suomen kunnista sijaitsee yksi tai useampi taiteen perusopetuksen pää- tai sivupiste.

3.1.1 Kunnalliset toimijat ovat avainasemassa

Kehittämistoimien perustaksi tulisi kartoittaa toimijoita ja miettiä verkostoitumisen tapoja toimivan kulttuurimatkailun järjestelmän luomiseksi. Kuntien kulttuuri- ja matkailuorganisaatioissa on yleensä kattava tietämys toimijoista ja voimavaroista, ja mahdollisuus tämän pohjalta valmistella yhteisiä strategioita ja kulttuurimatkailua edistävää integroitua tietopohjaa ja tiedotusta.⁵¹ Suuri osa kulttuurilaitoksista on kuntien omistuksessa. Kuntien valtionosuuksilla rahoitettujen kulttuuritoimijoiden kenttä luo suhteellisen tiheän palveluverkoston kulttuurin pysyvälouenteisista

---

Suomen Kotiseutuliitto on valtakunnallinen kotiseututyön keskusjärjestö ja kotiseutuyhdistysten kattojärjestö. Europa Nostra Finland eurooppalainen kulttuuriperintöä vaaliva kansalaisjärjestö sekä paikallisten ja kansallisten kulttuuriperintöyhdistysten liitto. Suomen muinaismuistoyhdistyksen tärkein toimintamuoto on alan tieteellinen julkaisu- ja valistustoiminta. Suomen ICOMOS ry on rakennussuojelun ja restauroinnin asiantuntijajärjestö, joka nimeää myös kansalliset edustajansa lukuisiin kansainvälisiin tieteellisiin komiteoihin, näiden joukossa kulttuurimatkailun ja kulttuurireittien komiteat. Kansainvälisen modernin arkkitehtuurin tutkimus- ja suojelujärjestön DOCOMOMO:n Suomen työryhmä välittää tietoa ja kansainvälisiä yhteyksiä aihepiiristään, ja järjestää modernin arkkitehtuurin teemakävelyjä, pitää esitelmiä ja tukee alansa julkaisu- ja toimintaa. Se pitää yllä merkittävien arkkitehtuuri- ja ympäristökohteiden valikoimaa. Myös Rakennustaiteen ja Suomen puutarhataiteen seuroista löytyy alansa asiantuntijoita ja julkaisuja. Rakennusperinteen Ystävät ry toimii valtakunnallisena yhteistyökanavana rakennusperinteestä ja kulttuuriperinteestä kiinnostuneille. Talonpoikaiskulttuurisäätiö edistää vanhan talonpoikaiskulttuurin tutkimista ja julkaisu- ja toimintaa sekä siihen perustuvaa uutta talonpoikaiskulttuuria. Rakennuskulttuurin Edistämissäätiön ylläpitää valtakunnallista rakentamiskeskusta. Teollisuusperinteen Seura ry. edistää teollisuusperinnön dokumentointia, tutkimusta ja suojelua.

⁴⁷ Merja Isotalo, *Suomalainen kulttuuri maaseutuyritysten vabvuudeksi* -opas, Maa- ja kotitalousnaisen keskus 1999. Oppaaseen viitataan Liisa Hentisen artikkelissa ”Kulttuurimatkailija maaseudulla”, *Maaseutu & Matkailu* verkkolehden 2013 Kevät numerossa, s.11.

⁴⁸ http://www.sre.fi/ruoka.fi/www/fi/liitetiedostot/Sre_yhteenveto_vaikuttavuus.pdf

⁴⁹ <http://www.restaurantday.org/fi/>. Ks. esim. Hella Hernberg, toim. *Helsinki Beyond Dreams Actions towards a creative and sustainable hometown*, Urban Dream Management 2012.

⁵⁰ Esimerkiksi valtakunnallinen neuvontajärjestö Maa- ja kotitalousnaiset järjestävät ruokaan, kotitalouteen, maaseudun maisemanhoitoon sekä maaseudun yritystoimintaan liittyvää koulutusta. Asiantuntijapalveluja saa alueellisista piirikeskuksista, joita on 11 ympäri Suomen.

⁵¹ Kuntaliiton sivustolta löytyy myös kulttuurialan selvityksiä. Ks. www.kunnat.net

rakenteista ja sitä myöten myös kulttuurimatkailun potentiaalisista kohteista.⁵² Näihin kuuluvat museot, orkesterit, teatterit, kirjastot, taiteen perusopetus sekä kansalais- ja työväenopistojen kulttuuritoiminta. Näiden laitosten sekä kunnan kulttuuritoimen työntekijöillä on hyvät yhteydet paikallisiin taiteilijoihin ja asiantuntijoihin.

Näistä kulttuurilaitoksista museoiden palvelut ovat kattavimmin kuntalaisten saavutettavissa alueellisesti – ja epäilemättä siten myös matkailijoiden.⁵³ Ulkomaalainen matkailija löytää helposti fyysiset kulttuurimatkailukohteet – museot, linnat ja kulttuurihistorialliset ympäristöt.⁵⁴ Ne siis toimivat luonnollisena tukipisteinä ja keskeisinä kohteina kulttuurimatkailun konseptien kehittämisessä. Erilaiset tiedekeskukset ovat keskeisiä kulttuurimatkailun osaajia. Kirjastopalveluja ja kansalaisopistotoimintaa on tarjolla kaikissa Suomen kunnissa, ja ne ovat tärkeitä paikallisina kohtaamispaikkoina potentiaalisia kulttuurimatkailun toimijoita.

Lukuisten kunnallisten paikallisyhdistysten muodostama kolmas sektori on keskeinen osaamisen voimavara, joka tulisi kiinteästi integroida kehittämistoimiin. Näihin kuuluvat muun muassa paikalliset taiteilijajärjestöt, -seurat ja -yhdistykset, harraste-, kotiseutu- ja kaupunginosayhdistykset sekä perinne- ja asukasyhdistykset samoin kuin vanhojen rakennusten korjauskeskukset. Kehittämistoimiin voi liittää myös kylätoimikuntia, seurakuntatoimijoita, maatiloja, yksittäisiä taiteilijoita ja käsityöläisiä, maahanmuuttajia ja etnisiä ryhmiä.

Nykyajalle tyypillinen hanketoiminta luo myös verkostoja, joiden tehtävät kohdistuvat kulttuurimatkailuun tai sivuavat sitä. Niiden toimijoita ja tuloksia tulisi linkittää pysyvimpiin rakenteisiin. Erilaiset ruohonjuuriliikkeet ja -tapahtumat, taiteilijoiden performanssit ja uudet toiminta-alat ovat usein luomassa uusia sisältöjä ja merkityksiä ympäristön toimivuuteen, kauneuteen ja viihtyisyyteen. Niitä tulisi tarkastella niin potentiaalisten toimijoiden kuin myös sisällöntuotannon merkityksissä kulttuurimatkailun kehittämisessä.

3.2 Toistuvat yleisötapahtumat

Matkailukohteiden kilpailukyky nojaa voimakkaasti sen tarjolla oleviin vapaa-ajan, kulttuurin, urheilun ja ympäristön mahdollisuuksiin. Toistuvat yleisötapahtumat muodostavat pysyvän syklin ja tarvittavia kiintopisteitä, joiden ympärille voi myös laajentaa muita kulttuurimatkailun tuotteita ja verkostoja. Niitä voidaan käyttää myös maamielikuvan vahvistamiseen.⁵⁵

Markkinat, urheilukisat, rock-festivaalit, kirkkosoutu ja kotiseuturetket... moninaiset erityyppiset tapahtumat täydentävät toisiaan, ja toisaalta edellyttävät samantyyppistä osaamista. Niinpä näitä tapahtumia tulisi katsoa paikallisella tasolla yhtenä kokonaisuutena; kumppanuuksina, jotka linkittyvät alueen kehitykseen ja luovat monipuolista matkailutarjontaa.⁵⁶

Valtakunnalliset tapahtumat – niin kulttuuri- kuin muutkin - toimivat pääosin asukasluvultaan suurissa kunnissa. Järjestäjinä ovat tyypillisesti yhteisöt ja järjestöt. Ne ovat yleensä kokeneita

---

⁵² ks. *Kulttuuria kartalla Valtion osarahoittamien kulttuuripalvelujen sijainti ja kulttuurin kustannukset Suomen kunnissa*, OKM julkaisu 2012:32. Julkaisu on osa OKM:n kuntien kulttuuritoiminnan kehittämistyötä ja Jyväskylän yliopiston KUULTO-hanketta. Siinä kerättiin aineistoa valtion tuen piirissä olevasta taide- ja kulttuuritoiminnasta, ja tuotettiin tietoa kulttuuripalvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi.

⁵³ Ed.

⁵⁴ *Suomi kulttuurimatkailun kohdemaana* -julkaisussa opetusministeriön politiikka-analyysija 2009:4.

⁵⁵ Tanska, joka rakentaa tehokkaasti imagoaan, käyttää sen brändiin sopivien kansainvälisten tapahtumien isännöintiä oman maamielikuvansa vahvistamiseen. <http://www.brandingdanmark.dk/denmark/branding-af-danmark>

⁵⁶ EC Directorate-General for Enterprise and Industry, *Cultural and sporting events: an opportunity for developing tourist destinations and the tourist industry*, 2007. – Euroopan komission matkailuosasto on niputtanut yhteen urheilu- ja kulttuuritapahtumat ohjekirjassaan matkailukohteiden kehittämisestä.

toimijoita, mutta toimivat pienellä budjetilla ja henkilöstömäärällä. Talous koetaankin kentällä suurimmaksi toiminnan jatkuvuutta uhkaavaksi tekijäksi.⁵⁷

Tahtumat avaavat kiinnostavia kulttuuri-ikkunoita Suomeen

. Sodankylän elokuvafestivaali, Kuhmon kamarimusiikkifestivaali, Kaustisen kansanmusiikkijuhlat, Kuopio tanssii ja soi, Turun keskiaikaiset markkinat, Ilosaarirock Joensuussa, Sastamalan vanhan kirjallisuuden päivät, Helsingin silakkamarkkinat... Kukin tapahtuma virittää alueelleen vetovoimaista dynamiikkaa, jossa paikallinen yleisö on vierailijoille osa eksotiikkaa.

Kaupunkiosajuhlat ovat toimivia esimerkkejä yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta. Ne luovat näyttämöitä ihmisten kohtaamisille, mitä moninaisimmille kulttuuri-ilmauksille ja spontaaneille toimintoille. Kaupunkiosajuhlia rakennetaan usein yleisen viihtymisen ympärille esiintymislavoineen, kirpputoreineen ja makkaragrilleineen. Näiden paikallisten juhlien konsepteja voitaisiin suunnata selkeämminkin paikallisiin kulttuuri-ilmauksiin ja viihtymisen muotoihin. Ne voivat esitellä alueensa omaleimaisuutta, kuten Loviisan Wanhat Talot perinnerakentamisen ja Uudenkaupungin Pytinkien Paris puutalotapahtuma tai Helsingin eri kaupunginosissa järjestettävää IHME-festivaali. Kunnallisten kulttuurilaitosten tulisi olla tapahtumassa aktiivisina mukana pyrkien auttamaan tapahtuman toteutumista.

Erilaiset suur tapahtumat, kuten Euroopan kulttuuripääkaupunki ja Maailman muotoilupääkaupunki (WDC), samoin kuin vuosittain paikallisesti järjestettävät kansainväliset tapahtumat, esimerkkinä Euroopan rakennusperintöpäivät, synnyttävät hyödynnettäviä menettelytapoja, reittejä, kokemuksia ja verkostoja. Ne toimivat usein myös välineinä kansainvälistymiseen. Vuosittaisten kotiseutupäivien järjestelyt tuottavat kootusti tietoa paikallisista vetovoimatekijöistä.⁵⁸ Samoin lukuisat uutta kaupunkikulttuuria ja luovaa kaupunkia työstävät hankkeet ja verkostot rohkaisevat spontaaneja tapahtumia, jotka antavat ideoita kulttuurimatkaailun kehittämiseen.⁵⁹

Erityyppisten tapahtumien tulisi verkostua potentiaalisten matkailukohteiden kanssa. Periaatteena tulisi olla pikemminkin täydentää tarjottavaa kuin tehdä tuotteistamista ja markkinointia pelkästään yhdessä samankaltaisten kanssa.

3.3 Maisemaan ankkuroituminen

Kaikki reaali maailmassa tapahtuva matkailu pohjautuu maisemaan. Maisemaan sisältyy asutushistoriaa, lajistoa, luonnonarvoja, rakennettua ympäristöä, rakennusperintöä kuten talonpoikaista rakennuskulttuuria, tyypillisiä tilarakenteita esimerkiksi historiallisissa puukaupungeissa, muinaisjäännteitä, kirkonkylämiljöitä, teollisuusympäristöjä, perinnettä, kollektiivisen identiteetin aineksia ja elämyksellisyyttä.

Suomea on perinteisesti markkinoitu luontokohteina, Lappina ja erämaina. Tosiasiassa valta-osa, jos ei kaikki, näistä luontokohteista on itse asiassa muuntunut vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa vuosituhsien aikana. Se on kulttuurimaisemaamme, vaikka ei kuuluisikaan kansallismaisemien luetteloon tai valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaisiin (luonnon tai kulttuuri-) maisemakokonaisuuksiin. Tosin nämä määrittelyt toimivat yhdenlaisena tavamerkinä, jotka kehitystyössä ja yritystoiminnassa myös matkailusektorin olisi hyvä tunnistaa.⁶⁰

⁵⁷ *Suomalaisten kulttuuritapahtumien matkailullinen merkittävyys ja kansainvälinen potentiaali*, MEK A:166 2009.

⁵⁸ Ks. esim. *Kivikaudesta digiaikaan*. Mikkelin alueella pidettyjen valtakunnallisten kotiseutupäivien loppuraportti, 2012. http://www.kotiseutuliitto.fi/sites/default/files/Kotiseutupaivat_2012_Loppuraportti.pdf

⁵⁹ Ks. esim. kaupunkikulttuurin ja luovien alojen yritystoiminnan kehittämishanke oulu 15, jonka tulokset esitellään huhtikuun 2013 loppuun osoitteessa www oulu15.

⁶⁰ Museoviraston kotisivuilla on kulttuuriympäristön rekisteriportaali, josta löytyy tietoa muinaisjäänöksistä ja rakennetusta ympäristöstä, muun muassa rakennussuojelulla suojelluista rakennuksista (www.nba.fi).

Ei vain rakennettu ympäristö vaan myös kansallisesti vakiintuneet tavat hyödyntää ja käyttää maisemaa ovat kulttuurisia; tarkastellaanpa vaikka metsänhoitoa, jokamiehen oikeuksia, tapoja viettää ulkoilmaelämää tai vesillä liikkumista. Taide luo ja tulkitsee ihmisen ja luonnon välisiä yhteyksiä. Itse asiassa kaikki kulttuuriset ilmauksemme kasvavat maisemasta. Tämä vuorovaikutus kertoo vakuuttavalla tavalla mistä tulimme, mitä olemme ja mihin olemme menossa. Tämän tähden maisema tulee asettaa kulttuurimatkailun kehittämisen keskeiseksi lähtökohdaksi.

Kulttuurimatkailun on ankkuroiduttava maisemaan niin että siihen sisällytetään kattavasti maisematyyppien kirjoja. Maisema on paikallisen kulttuurin kehys. Samalla se on kasvualusta aineettomalle kulttuuriperinnölle ja kulttuuri-ilmauksille. Tiettyyn paikkaan kiinnittyvä kirjallisuus, runous, laulut, tarinaperinne, tavat ja tapahtumat luovat tarinoita ihmisen asemasta juuri tässä maisemassa. – Kaupungin nuorisotoiminnan ja vanhustyön nivellyttäminen kulttuurimatkailutuotteiden kehitystyöhön voisi tuoda kehittämiseen ainutlaatuista paikkatietoa.

3.3.1 Maiseman tuotteistaminen

Maiseman tuotteistaminen on jo käynnissä oleva kehittämisalue, ja luo välineitä esimerkiksi maaseudun tuotantorakenteiden ja elämäntapojen muutoksien ohjaamiseen. Yksi aloitteista on kulttuuriteemaryhmä, joka edistää kulttuurin kehittämisalotteita ja verkostoitumista.⁶¹ Maiseman tuotteistamisen hankkeessa 2011–2012 kehitettiin konsepteja, jotka syntyvät yhdistämällä maisemaa osaksi erilaisia palvelukokonaisuuksia; lähi- ja maaseutu-, hiljaisuus-, terveys- ja ekomatkailua sekä matkailuun läheisesti liittyvää hyvinvointi- ja lähiruokatoimintoja.⁶² Maaseudulla toimiville pienyrityksille, monialaisille maatiloille ja aloittaville yrityksille on tarjolla asiantuntijapalveluita ja neuvontaa.⁶³

Suomen maabrändivaltuuskunnan ehdotuksen mukaan maaseudun kunnat voivat löytää talouteensa kaivattua nostetta jokamiehenoikeuksien kaupallistamisesta. Marjojen ja sienten poimintaa voisi tukea laatimalla sivustoja otollisista sieni- ja marjanpoimintapaikoista. Tämä avoimen datan sivusto voisi sisältää liikkumis-, majoitus-, virkistys- ja ruokailupalvelujen kartaston hyvin paketoituna kokonaisuutena; ”majoitusta, luomuruokaa, metsäretken nuotio tai kannonokka-aterioineen, marjojen ja sienten poimintaa, hiljaisuutta.”⁶⁴

Jotta vältyttäisiin ristiriidoilta paikallisväestön kanssa, jokamiehen oikeuksien kaupallistamiseen tulisi sisällyttää myös jokamiehen velvollisuudet. Matkailijat ovat vierailijoita, joiden tulee myös kunnioittaa paikallisen yhteisön arvoja ja elämäntapaa. Jokamiehen oikeuksien hyödyntämien tulisi mitoitaa kohteen mukaan, ja sen tulisi vaikuttaa myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen. Toimintaa tulisi suunnitella ja toteuttaa avoimesti ja yhteistyössä, suosien kattavasti paikallisten yrittäjien tuotteita ja palveluja.

3.3.2 Esimerkkien omaksuminen luontomatkailusta

Metsähallitus on merkittävä ja monipuolinen toimija niin luonto- kuin kulttuurimatkailun saralla periaattein, jotka ovat sovellettavissa myös muuall. Se vastaa valtion omistamista maa- ja

---

Kunnankirjastoissa on yleensä lainattavana paikallisia kulttuuriympäristöjen inventointeja ja hoitosuunnitelmia. Suomen Kotiseutuliitto on tuottanut kansalaisille suunnatusta JOY kulttuuriympäristö-kampanjasta ”Kulttuuriympäristö kunniaan – kansalaisen tietopaketti” pdf-julkaisun; www.joy2010.fi/kuku Suomen Kotiseutuliiton sivuilta löytyy myös Suomen Europa Nostra-palkinnon saaneiden kohteiden luettelo, <http://www.kotiseutuliitto.fi/>

⁶¹ <http://www.maaseutupolitiikka.fi/kulttuuri>

⁶² Hanketoimijoina Sitra yhdessä Maa- ja kotitalousnaisten keskus ry:n ja alueellisten Maa- ja kotitalouspiirikeskusten kanssa. <http://www.sitra.fi/hankkeet/maiseman-tuotteistaminen>

⁶³ <http://www.maaseutu.fi/fi/index/yritytajays/neuvonta.html>

⁶⁴ *Tebitän Suomelle Miten Suomi ratkaisee maailman viheläisempiä ongelmia Consider it solved* Maabrändiraportti 25.11.2010.

vesialueista (noin kolmanneksesta Suomen pinta-alasta, maa-alueen neljänneksestä). Yli puolet tästä alasta kuuluu Metsähallituksen luontopalvelujen hoitamaan ns. kansallisomaisuuteen.⁶⁵ Loppuosa on pääosin metsätalousaluetta, ja kuuluu Metsähallituksen liiketoimintojen taseeseen. Näillä alueilla on huomattava määrä eri-ikäisiä, alueiden käyttöön liittyviä tai liittyneitä rakennuksia sekä kiinteitä muinaisjäännöksiä.⁶⁶

Metsähallitus tekee yhteistyötä matkailusektorin kanssa paikallisella, seudullisella ja valtakunnallisella tasolla sekä niin julkisen sektorin (kunnat, maakunnat) kuin ns. kolmannenkin sektorin kanssa (paikalliset yhdistykset, vapaaehtoiset). Metsähallituksen hoitamiin vetovoimaisiin toimintaympäristöihin nojautuen yrityksillä on edellytykset tuottaa kaupallisia palveluja kuten majoitusta, ruokailua ja ohjelmia.

Luontopalvelujen hoitamille alueille laaditaan osallistavasti hoito- ja käyttösuunnitelma. Ns. matkailun painopistealueilla laaditaan tämän lisäksi yksityiskohtaisempi luontomatkailusuunnitelma tiiviissä yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Luontopalvelut tuottaa alueille ja kohteille hoidettuja reittejä, taukopaikkoja, opasteita, karttoja, luontokeskuksia, esitteitä, verkkosivuja ja muuta infomateriaalia kestävää matkailua silmälläpitäen.

Virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi kohteissa ja alueilla tehdään jatkuvasti kattavaa kävijäseurantaa.⁶⁷ Kehittämisessä on kolme keskeistä periaatetta; kysyntälähtöisyys, kestävyys ja vaikuttavuus:

- laajimmat ja monipuolisimmat palvelut tuotetaan sinne, missä on suurin kävijäpaine tai kävijäpotentiaali
- seurataan kestävyteen kuuluvien yhdeksän periaatteen toteutumista. Metsähallituksen toiminnassa kestävyden toteutumista varmistetaan koulutuksella, yritysten toiminnassa yhteistyön avulla sekä kävijöiden toiminnassa hyvällä opastuksella ja käytön ohjauksella⁶⁸
- selvitetään kansallispuistoihin ja muille matkailun kannalta merkittävillä kohteilla kohdistuvan matkailun vuosittaiset hyödyt paikallistalouteen ja paikalliseen työllisyyteen.⁶⁹ Näitä hyötyjä pyritään kasvattamaan sekä palvelujen oikealla sijoittamisella että yhteistyöllä matkailusektorin kanssa.⁷⁰

Mikäli matkailutoiminta metsähallituksen mailla ylittää jokamiehenoikeudet, tarvitsee ko. yritys erillisen luvan. Kaikkien näiden yritysten kanssa pyritään tekemään yhteistyösopimus, jossa yritys sitoutuu noudattamaan Metsähallituksen kestävän matkailun periaatteita. Tällöin yritys saa linkin

---

⁶⁵ Siihen kuuluvat valtion suojelualueet, yleisvedet ja muut erityisalueet, ja niillä ei ole tuottovaatimusta.

⁶⁶ Tämä luku perustuu Metsähallituksen sivustoon www.metsa.fi sekä Metsähallituksen luonnon virkistyskäytön päällikön Anneli Leivon sähköpostiviestiin 24.3.2013.

⁶⁷ Tieto on myös yritysten hyödynnettävissä oman liiketoimintansa kehittämisessä.

⁶⁸ Kestävän luontomatkailun periaatteet luonnonsuojelualueilla:

1. Luontoarvot säilyvät ja toiminta edistää luonnon suojelua
2. Ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän
3. Arvostetaan paikallista kulttuuria ja perinteitä
4. Asiakkaiden arvostus ja tietämys luonnosta ja kulttuurista lisääntyvät
5. Asiakkaiden mahdollisuudet luonnossa virkistymiseen paranevat
6. Asiakkaiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi vahvistuvat
7. Vaikutetaan myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen
8. Viestintä ja markkinointi ovat laadukasta ja vastuullista
9. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä

⁶⁹ Seurantaa tehty vuodesta 2009 saakka.

⁷⁰ <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Eraasiatjaretkeily/Virkistyskaytonsuunnittelu/suojelualueidenmerkityspaikallistaloudelle/Sivut/Kansallispuistoihinsijoitetutrahapatpalautuvatmonikertaisina.aspx>

suositulle www.luontoon.fi -sivustolle sekä oikeuden käyttää kansallispuiston tunnusta.⁷¹ Metsähallitus auttaa myös yrityksiä kansallispuistojen ja muiden kohteiden hyödyntämisessä.⁷²

Vaikka päävastuuna ovatkin luontoalueet, Metsähallitus pyrkii saamaan myös kaikki sopivat kulttuuriperintökohteet kattavasti nähtävyyshankkeiksi. Suojelu-, retkeily- ja muilla virkistysalueilla kulttuuriperintö on tärkeä osa alueen historiaa ja se nivoutuu luontoalueisiin saumattomasti. Monet ovat suosittuja nähtävyyksiä, joissa alueen entinen käyttö selittää nykytilaa. Niinpä Metsähallitus on toteuttamassa maamme tähän asti suurinta kiinteiden muinaisjäännösten kartoitushanketta. Siinä arkeologit tutkivat sekä metsätalousalueita että suojelualueita. Jo nyt on löydetty yli 7000 aiemmin tuntematonta kulttuurihistoriallista kohdetta. Löydöt kattavat asuinpaikkoja varhaisimmalta kivikaudelta toisen maailmasodan sotilasleireihin. Peuranpyyntikuopat, kalastustukikohdat, vanhat savottakämpät ja kullankaivuun jäljet kertovat ihmisten sopeutumisesta ja kyvystä hyödyntää luonnon antimia. Kerättyä tietoa välitetään opastuskeskuksissa, maasto-opasteissa, internetissä ja tiedotusvälineissä.⁷³

3.3.3 Suomen maailmanperintökohteet

ICOMOSin presidentti Gustavo Araoz määritteli vastikään maailmanperintölistauksen luovan kulttuuriperintökohteiden aristokratiaa ”mihin hierarkiaan ICOMOS ei usko”.⁷⁴ Araoz kyseenalaisti maailmanperintölistauksella rakennettua arvoasetelmaa, mutta lause muistuttaa myös toisenlaisesta maailmanperintökohteita koskevasta kasvavasta huolenaiheesta. Aristokratia pyrkii hienostuneisuuteen ja taattuun laatuun hyvin yhteneväisin keinoin; sen tavat ovat kaikkialla samanlaiset. Paikallisia tapoja nähdäkseen on mentävä kansan pariin. Matkailu- ja kulttuuriperintöasiantuntija Gregory Ashworth käytti termiä ”katalogikulttuuriperintö” kuvatessaan matkailun yhdenmukaistavaa vaikutusta suosittuihin kulttuuriperintökohteisiin, joita useimmat maailmanperintökohteet ovat.⁷⁵

Suomi ei ole tämän standardisoinnin eturivissä, mutta maailmanperintökohteiden elinvoimaisuutta olisi täälläkin syytä turvata. Ensimmäiset maailmanperintökohteet nimettiin tänne vuonna 1991. Vanhan Rauman puukaupunkimiljöön on etäällä suurista matkailijavirroista ja asuminen on edelleen sen merkittävin käyttömuoto. Tämä ensisijaisuus on tärkeää, sillä ympärivuotinen asuminen pysyvine asukkaineen luo tarvittavaa vastapainoa matkailun vaikutuksille ympäristöön. Suomenlinna rakennettiin 1700-luvulla linnoitukseksi, jonka varustuksien suojissa myös asuttiin. Nyt saarten sotilaallinen käyttö on lähes lakannut. Matkailu on asettunut vahvasti asumisen ja maailmanperintökohteen vaalimisen rinnalle. Suomenlinna on sikäli poikkeuksellinen matkailukohte Suomessa, että sillä ei ole tarvetta matkailijamäärien kasvattamiseen muulloin kuin talvikausina. Laadullinen kehittäminen, kuten monipuolisten matkailusäilytysten ja -palvelujen tuottaminen, asukkaiden ja matkailijoiden myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen sekä verkottoituminen muiden matkailukohteiden kanssa ovat Suomenlinnassakin pysyviä tehtäviä.

---

⁷¹ Tällaisia yhteistyösopimuksia on solmittu jo noin 350 yrityksen kanssa.

⁷² Esimerkkinä vaikkapa Pyhä-Luostolta julkaistu opas yrityksille, jossa kuvataan monipuolisesti alueen luontoa ja kulttuuriperintöä: <http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/1547>

⁷³ http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Hankkeet/Kulttuuriperintoinventointi/Sivut/Valtionmetsienkulttuuri_perintokohteideninventointi.aspx. Myös www.luontoon.fi; <http://www.luontoon.fi/retkikohteet/historiakohteet/Sivut/Default.aspx> sekä taiteesta: <http://www.luontoon.fi/harrastukset/taide/Sivut/Default.aspx>; luontokeskuksista <http://www.luontoon.fi/palvelupisteet/luontokeskukset/Sivut/Default.aspx>. Ks. myös Espoon Nuuskion avattavan Suomen luontokeskus Haltian esittely: www.haltia.com.

⁷⁴ Gustavo Araoz, ”The Importance of Cultural Heritage in Times of Rapid Change”, esitelmä 18.12.2012., 3rd International Architectural Conservation Conference, järjestäjänä Dubain hallinto, ICOMOS ja ICCROM, Dubai.

⁷⁵ Gregory Ashworth, ”How do tourists consume heritage places” kirjassa Marianne Lehtimäki, toim. *Cultural heritage and tourism Potential, impact, partnership and governance*, 2008, s.52.58. <http://mg.kpd.lt/LT/11/Reports-and-publications.htm>

Vanhan Rauman ja Suomenlinnan jälkeen Unescon listalle on hyväksytty suomalaisina kohteina Petäjäveden vanha kirkko (1994), tyhjilleen jäänyt Verlan puuhiomo ja pahvitehdas (1996), Sammallahdenmäen pronssikautinen röykkiöalue, joka sijaitsee noin 18 km päässä Raumalta (1999), osuus Mustalta mereltä Pohjoisen jäämeren rannalle kulkevasta Struven ketjusta (2005) sekä tuoreimpana luonnon- että kulttuuriperintöä yhdistävä Merenkurkun saaristo yhdessä Ruotsin Korkean Rannikon kanssa (2006). Kulttuurimatkailun kannalta nämä kaikki ovat kiehtovia ja haastavia kohteita. Niissä maailmanperintöstatuksen tuomaa näkyvyyttä voisi hyödyntää linkittämällä niitä muihin paikallisiin kulttuuri-ilmaisuihin ja elämäntapoihin pitäen lähtökohtana paikallisväestön ja aluekehityksen tarpeita.

3.4 Kulttuuristen voimavarojen käytön tehostamiseen matkailun avulla?

Molemminpuolinen hyöty kulttuurin ja matkailun linkittämisestä ei toteudu ilman erityisjärjestelyjä. Matkailu saattaa toimia myös parasitiinä, joka kuluttaa kulttuurikohteita ja hyödyntää kulttuurisia resursseja, mutta pitää matkailun tuomat tuotot itsellään. Tällöin kulttuuriin resursseihin suhtaudutaan lähes ilmaisina varantoina.⁷⁶ Ajankohtaisena tehtävänä onkin kartoittaa tapoja joilla matkailu voisi lisätä toimintaresursseja kulttuuriin ja kulttuurikohteisiin.⁷⁷ Samoin on tärkeää huolehtia kulttuurialan toimijoille kuuluvista tekijänoikeuksien huomioimisesta.

3.4.1 Julkisten rakenteiden käytön tehostaminen

Samoin kuin luontomatkailemalla, voidaan kulttuurimatkailemalla avulla tehostaa olemassa olevien kulttuuristen voimavarojen käyttöä lisäämällä tietoisuutta niiden arvoista, pyrkimällä optimaaliseen esteettömyyteen sekä suunnittelemalla käyttöä läheisessä vuorovaikutuksessa paikallisten toimijoiden kanssa.

Museot ovat olennainen osa paikallista nähtävyyksien piiriä, ja usein helposti saavutettavissa. Niillä on alansa kattava asiantuntijaverkosto ja tehtäväkenttä, sekä vastuu aineellisen kulttuuriomaisuuden säilyttäjänä ja tiedon jakajana. Niillä on myös sisältötietämystä, jota voidaan hyödyntää matkailun hankkeistamisessa ja tuotteistamisessa. Ne ovat mukana useissa asiantuntijaverkostoissa. Museot voivat myös olla kohtaamispaikkoja ja aloituspaikkoja muille reiteille ja palveluille, kuten ruokailuille, kuljetuksille, paikalliselle käsityölle ja muille tuotteille.⁷⁸

Kulttuurimatkailemalla kehittämistoimet voivat toimia museoille myös keinoina vahvistaa ja uudistaa omaa toimintaansa ja samalla ankkuroitua paikallisyhteisöön. Museoiden kokoelmien avaaminen julkiseksi internetissä mahdollistaa sivustojen luomisen toiminnallisiksi yhteisen kokemuksen paikoiksi sekä paikallisuuden esille nostamisen.⁷⁹ Se on myös keskeinen osa esteettömyyden kehittämistä. Viestinnän interaktiivisuus antaisi keinon arvioida toimintaa, ja kehittää sitä yhdessä paikallisyhteisön ja matkailijoiden kanssa. Se mahdollistaa myös paremmin räätälöityä viestintää ja markkinointia eri-ikäisille, -kielisille ja eriasteisesti kiinnostuneille kävijäryhmille.

Museoiden ohella kunnantalot voisivat toimia helposti saavutettavina kulttuurimatkailemalla paikallisina keskuksina. Useat kunnantalot heijastavat vakuuttavasti paikallista historiaa, ja erityisesti sen kukoistusaikojaa. Ne on rakennettu tai restauroitu kuntansa lippulaivoiksi, niin arkkitehtuuriltaan kuin sisustuksiltaan.⁸⁰ Niitä on yleensä hyvin ylläpidetty. Nykyisinä hallinnon ”tehostamisen” aikoina

---

⁷⁶ Kulttuuri onkin usein hinnoiteltu alhaiseksi. Esimerkiksi ICOM määrittelee museon ei-kaupalliseksi instituutioksi, joka on yhteiskunnan palveluksessa.

⁷⁷ Museoliitto on käynnistänyt tästä kulttuurikohteita koskevaa tutkimusta.

⁷⁸ Vrt. Museotoiminnan eettiset säännöt – periaatteita.

⁷⁹ Suomen maabrändivaltuuskunta antoi museoalan tehtäväksi saattaa ”kansallisomaisuus kansan omaisuudeksi”. *Tehtävä Suomelle Miten Suomi ratkaisee maailman viiheläisempää ongelmaa Consider it solved* Maabrändiraportti 25.11.2010.

⁸⁰ Kunnantaloista löytyy laadukkaita, lähes muuttumattomina säilyneitä sisustuksia 1950–80 luvuilta.

niihin on muodostunut usein vajaakäyttöistä tilaa, johon mahtuisi uusia aktiviteetteja ja toimijoita. Alueen luonnollisina markkinointikeskuksina niissä voisi testata pysyviä ja väliaikaisia kulttuurimatkailuun liittyviä toimintoja.

Samoin kansalais- ja työväenopistot voisivat kehittää malleja osallistavista ja opettavista kulttuurimatkapalveluista, ja avata aiheesta tietämystä potentiaaleille toimijoille. Ne voisivat tehostaa toimintaansa muutamilla kesäviikoilla nimenomaan vierailijoille avoimilla lyhytkursseilla paikallisuudesta ja kulttuurivarantojen syventävillä esittelyillä – niin kuin Suomen Pisa-arvostetut peruskoulutkin.

Seuran- ja työväentalot ja niihin liittyvät tanssilavat ja elokuvateatterit ovat merkittäviä yhteisöllisyyden todisteita eri puolilla maamme., ja linkittyvät vahvasti paikalliseen kulttuuriin. Samoin erilaisia urheilupaikkoja ja liikuntalaitoksia tulisi katsastaa kulttuurimatkailun aktiviteetteja silmälläpitäen – jos ei pesäpalloa, niin ainakin nelimaalia voisi oppia pelaamaan paikallisten opettamana yhden toiminnallisen iltapäivän aikana.

3.4.2 Rakennetun ympäristön käytön tehostaminen

Alvar Aalto oli 60 vuotta sitten huolissaan siitä, että Suomen arkkitehtuuri tunnetaan paremmin ulkomailla kuin kotimaassa.⁸¹ Suomi tunnetaan ulkomailla usein edelleenkin nimenomaan arkkitehtuuristaan, mutta tämä varanto ja osaamisalue ovat heikosti sisällytetty kulttuurimatkailun tuotteistamiseen.

Rakennettua ympäristöä koskevaa tietoa on kuitenkin helposti saatavilla, ja se on hyvin liitettävissä matkailumarkkinointiin. Useat Suomen arkkitehtiliiton paikallisyhdistykset ovat laatineet paikkakunniltaan arkkitehtuurikarttoja, joissa on kuvattuna niin historiallisia rakennuksia kuin uusinta arkkitehtuuriakin.⁸² Historiallisia karttoja löytyy myös kaupunkien sivuilta.⁸³ Kaupunkien arkkitehtuuripoliittinen ohjelmatyö on myös valmistanut digitaalista aineistoa useiden kaupunkien rakennetusta ympäristöstä.⁸⁴ Näitä aineistoja tulisi hyödyntää niin paikallisesti kuin maakuvan työstämisessä.

On ennakoitavissa että käynnissä olevien rakennemuutosten myötä tyhjilleen jäävien julkisten rakennusten määrä tulee lisääntymään. Ne on usein suunniteltu nimenomaiselle paikalleen huolella ja rakennettu käsityönä edustaen oman aikakautensa hyvää osaamista. Nyt niihin tarvittaisiin käyttäjä ja ylläpidon maksaja – tai toteuttaja, joka saattaisi löytyä erilaisista kulttuurimatkailuun ja yleisen viihtyvyyden vahvistamiseen liittyvistä väliaikaiskäyttöistä.

”Meidän pitää rahoittaa sisältöä, ei seinää”-väittämä on muodostunut jo sananparreksi silloin kun jaossa on kulttuuritoiminnan rahoituksen niukkuutta. Tällöin jää huomioon ottamatta että ne seinät ovat usein taiteen sisältöä, sen välittömästi vaikuttavaa ydintä. – Rakennettu ympäristö muodostaa yli puolet kansallisuusomaisuudesta. Tyhjilleen jätetyt rakennukset vievät uskottavuutta maamielikuvamarkkinoinnin osaamisesta, luovuudesta ja kyvystä löytää ratkaisuja.

---

⁸¹ <http://areena.yle.fi/radio/1400648>

⁸² Niitä on tehty muun muassa Jyväskylästä, Kuopiosta ja Porvoosta sekä niin Helsingin, Espoon, Kauniaisen ja Vantaan että Turun, Kaarinan, Naantalın, Paimion, Paraisen ja Raision suuralueilta.

⁸³ Esimerkiksi Oulun kaupungin sivuilta löytyy niin ensimmäisiä historiallisia kaupunkimittauksia (<http://www.ouka.fi/oulu/kadut-kartat-ja-liikenne/oulu-historialliset-kartat>) kuin myös karttoja lähimenneisyyden ajalta

(<http://koti.kapsi.fi/timomeriluoto/KARTAT/Kaupunkikartat/Oulu%20osoitekartta%201950.jpg>)

⁸⁴ http://www.apoli.fi/kunnat_ ja_ alueet. Esimerkiksi Satakunnan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma’ -sivusto sisältää paitsi itse ohjelman myös niin Rauman, Kankaanpään ja Porin arkkitehtuurikartat kuin piirustuksia satakuntalaisista rakennuksista. <http://www.sapoli.fi/>

3.4.3 Kehittämistoiminta luo ympäristöjä kulttuurimatkailuun

Rakennetun ympäristön ominaisuuksilla on merkittävä vaikutus niiden luomien toimintaympäristöjen vireyteen ja uudistumiskykyyn, ja niin asukkaiden kuin matkailijoidenkin viihtyvyyteen. Niinpä kulttuurimatkailun tavoitteiden tulisi kytkeytyä kaupunkien ja keskustojen kehittämistöihin. Auerakennetta, toimintaympäristöjä sekä kaupunkielämää ja paikalliskulttuuria tulisi kartoittaa sekä toiminnallisina verkostoina että fyysisinä paikkoina ja kaupunkitilan kytkeäntöinä myös kulttuurimatkailun kannalta. Siten voidaan analysoida puuttuvia tai puutteellisia paikkoja, ja toisaalta rakennetun tilan tarjoamia käyttämättömiä mahdollisuuksia.⁸⁵

Elävä kaupunkikeskusta -yhdistys on listannut viihtyisän kaupunkikeskustan kehittämistyökaluja. Kaavoitus sekä rakenteellinen ja kaupunkikuvallinen kehittämistyö luetaan pitkäjänteisen kehittämisen työkaluihin. Lyhyemmällä aikavälillä saadaan näkyviä tuloksia kiinteistöjä ja kortteleita jalostamalla sekä kehittämällä kaupallisia toimintoja. Elämykselliset keskustatapahtumat sekä erilaiset markkinointi- ja viestintätuotteet täydentävät nopeatempoisemmin viihtyisyyden kehittämistä.⁸⁶

EVA:n raportti sisällyttää Pariisin matkailukonseptiin tätä laaja-alaisempaa kehittämistoimintaa. Sen välineisiin on kirjattu myös pitkäjänteinen kaupunkipolitiikka ja poliittinen sääntely. Hieman täsmällisempää olisi ehkä todeta, että Pariisin matkailussa voidaan hyödyntää jo tehtyä pitkäjänteistä kaupunkikuvan vaalimista sekä saavutuksia yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Kaupungin rakennuskanta on matala, esteettisesti ja historiallisesti edustava. Pieniä kivijalkaputiikkeja suojaavat monet säännökset, jotka myös estävät suurmarkettien sijoittamisen keskustaan. Raportissa todetaan että vaikka Suomesta ei löydy 'Vanhan Euroopan' historiallisia rakennuksia ja kulttuuriperintöä, voidaan täälläkin kulttuuritarjontaa kehittää matkailun kilpailuvaltioksi.⁸⁷ Tässä on tarpeen muistuttaa, että pohjoismaiset historialliset puukaupunkialueet ja 1900-luvun rakennusperintömme ovat täysin kilpailukykyisiä eurooppalaisilla matkailun vetovoimamarkkinoilla. Myös kaupunkikuvaansa ja palvelurakenteeseensa voi jokainen kaupunki ja kylä vaikuttaa päätöksillään.

Samoin maaseudulla käynnissä olevat rakenteelliset ja kulttuuriset muutokset luovat mahdollisuuksia kulttuurimatkailun kehittämiseen. Maaseudun kulttuuriohjelmassa 2010–2014 on jäsenetty neljä teemaa, joiden kautta tarkastellaan ajankohtaisia mahdollisuuksia maaseudulla:

1. Elävä ja uudistuva yhteisöllisyys
2. Maaseudun toimivat kulttuuripalvelut
3. Hedelmällinen toimintaympäristö luovalle taloudelle ja kulttuuriyrittäjyydelle
4. Maaseudun kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön arvo⁸⁸

Käynnissä olevassa ohjelmissa pyritään löytämään myös toimijatahoja esitettyjen tavoitteiden toteuttamiseen.

3.4.4 ”Reilulla kulttuurimatkailulla” tuloja taide- ja kulttuuriosaaajille?

Kulttuurimatkailun tulisi työllistää kulttuuriosaaajia tuottavasti eikä vain passiivisesti käyttäen kulttuuripalveluja. Sen pitäisi vahvistaa ja generoida kulttuurisia resursseja.⁸⁹ Kehittämisen keskeisenä tehtävänä olisikin luoda tähän toimivia mekanismeja. Ilman ammattitaitoisia kulttuurin sisältöosaajia, taiteilijoita, tutkijoita, käsikirjoittajia, media-alan asiantuntijoita ym., on vaarana että kulttuurimatkailun sisällöt latistuvat ja menettävät kykynsä uudistua.

⁸⁵ Ari Hynynen, Arkkitehtuurin laitos, EDGE arkkitehtuuri- ja kaupunkitutkimuslaboratorio, Seinäjoen yksikkö, TTY, ”Takaisin kartalle Seutukaupunkien kehittämismenettelmä” esitelmä Kuntamarkkinoilla 13.9.2011. <http://www.kunnat.net>

⁸⁶ Yhdistykseen kuuluu ympäristörakentamisen suunnittelun, rakentamisen ja tuotannon toimijoita sekä kaupunkieja. Ks. myös Tapio Mainio, ”Kemi pesi kasvonsa”, HS 20.2.2013, s. A12. <http://kaupunkikeskustat.fi/>

⁸⁷ Raine Tiesalo, *Elämänlaadun supervalta 19 eurooppalaista ratkaisua talouden ja kulttuurin pulmiin*, EVA 2013.

⁸⁸ http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/1400/Luovien_vastakohtaisuuksien_maaseutu_Maaseudun_kulttuuri_ohjelma_2010-2014.pdf

⁸⁹ OECD, *The Impact of Culture on Tourism*, 2009, s. 69.

Suuri osa taiteilijoista, joilla on vahva, usein pitkällä koulutuksella ja harjaantumisella hankittu ammattitaito, elävät entisajan pienviljelijöiden tapaan ansaiten niukkaa toimeentuloa eri toiminnoista vuodenajan kierron ja ”satoisuuden” mukaan. Heidän pääomansa on kulttuurista ja sosiaalista. Kulttuurimatkailusta ei yleensä ole heille yritystoiminnaksi, eivätkä useimmat edes haluaisi omistautua pelkästään kulttuurimatkailuun. Heidän taloushallinnon osaamisensa ja kiinnostus yrittäjyyteen saattaa olla vähäistä. He eivät pääsääntöisesti saa rahoitusta kehittämistyöhön eivätkä voi myöskään suunnitella verotustaan jakamalla ylimääräisiä ansioita useammalle vuodelle kuten yhtiöt. Päinvastoin, satunnaiset lisätulot saattavat halvaannuttaa juuri ja juuri minimitulon takaavan apurahan maksatuksen tai muun perustulon. Kannattavan ansaintalogiikan kehittäminen kulttuurimatkailuunkin liittyviin, yrittäjänomaisiin satunnaistuloihin linkittyy laaja-alaisiin verotuksen ja sosiaaliturvan kysymyksiin, joihin tulisi pyrkiä vaikuttamaan kattavana kulttuuritoimijoiden verkostona.⁹⁰

Toisaalta, kulttuurialan toimijat ovat usein tottuneet luomaan omat työtehtävänsä. Heillä on ammattitaitoa ja intohimoinen suhde alaansa, – ja vakuuttava innostus tarttuu. Heidän taitonsa ”paikantekijöinä” sekä erilaisten ympäristöjen ja rakennusten uudenlaisen vetovoiman luojina on usein ylittämätöntä. – Ehkä voitaisiin luoda jonkinlainen ”reilun kulttuurimatkailun”-konsepti matkailupalveluille, joista tuloutettaisiin reilu osuus siinä osallisina oleville taiteilijoille, kulttuuritoimijoille ja/tai -kohteille?

Samoin itse matkailijat tulisi nähdä keskeisinä kehittämistoimijoina. Siksi tulisi valmistella keinoja ja kanavia – sosiaalinen media niistä keskeisenä – jotka valtuuttavat heidät osallistumaan matkailutuotteiden arvioimiseen ja kehittämiseen.

3.4.5 Malli paikallisesta kulttuurituotannon kehittämisestä

Yhteiskunnallisen toimintaympäristön luominen edellyttää paikallisyhteisön kiinnostusta kulttuuriin ja matkailuun asianomistajana. Tämän toimintaympäristön tulisi kyetä rohkaisemaan luovuutta, kehittää ammatti-, sosiaalisia ja yrittäjätaitoja sekä luoda matala kynnyksen kulttuurimatkailun palvelujen tuottamiseen.

Edellä on esitelty toimia, joilla Metsähallitus täydentää luontomatkausta kulttuurisilla sisällöillä. Luonto- ja kulttuurimatkailun aktiviteettien voimallinen yhdistäminen saattaisi ollakin menestyksellä kansallinen matkailukonsepti.

Myös maakunnissa on menestyksellistä kulttuurituotannon kehittämistoimintaa, joka hyödyttää kulttuurimatkausta. Kainuun kulttuurituotannon kehittämishankkeet vuodesta 2008 ovat tästä kiinnostava esimerkki. Niissä Kainuun maisema toimii perustana niin taiteen ja kulttuurin tuotannolle, matkailu- ja yrittäjäosaamisen sekä kulttuuritoimintojen ja -toimijoiden toimintaympäristöjen kehittämiselle kuin myös toiminnan kansainvälistymiselle.

Periaatteeksi on asetettu että taide nousee perustasolta, ihmisistä, heidän lähtökohdistaan ja voimavaroistaan. Lähtökohdana on myös otettu syrjäytymisen ehkäisy sekä monikulttuurisuuden, tasapuolisuuden ja tasa-arvon tukeminen. Kulttuuri Kainuu -jatkohankkeessa koskien kulttuurin matkailullista tuotteistamista (2010–2011) keskeinen tähtäin oli taiteen ja kulttuurin sekä kulttuuriyrittäjyyden ja -matkailun aloilla. Niitä tarkasteltiin neljästä näkökulmasta:

1. osaamisen kehittäminen
2. taiteen ja kulttuurin tuotannon kehittäminen
3. kansainvälisen toiminnan kehittäminen
4. toimintaympäristön kehittäminen

---

⁹⁰ Aiheesta on kaksi MEK:n julkaisua: RaakaIdeo OY, *Matkailuteos Kulttuurimatkailutuotteen luomisen tuska*, Culture Finland (ei vuotta) ja *Miten ansaita aktiviteeteilla? Opas yrittäjälle*, Outdoors Finland ja Visit Finland (ei vuotta).

Luovien alojen yritystoiminta voi olla joko palvelujen tarjoamista tai tuotannollista toimintaa. Hanketoiminnassa lähtökohdaksi on otettu, että molempien kehittämisessä tulisi yhä selkeämmin ottaa lähtökohdaksi asiakaskeinen lähestymistapa. Yrittäjyyden lähtökohta on usein varsin tuotokeskeinen ja pelkästään yrittäjän omiin taitoihin tukeutuva. Kulttuuriyrittäjyyden ja -matkailun kasvulle antaa laajempaa pohjaa verkosto- tai ketjuuntumisajattelu, jossa yrityksen kehittyminen mahdollistuu asiantuntevien yhteistyökumppaneiden kanssa toimimisella. Siihen tarvitaan yrittäjyyskasvatusta sekä opiskelun ja paikallisen elinkeinoelämän vuorovaikutusta kaikilla opiskelutasoilla.⁹¹

Hanketoiminnassa on perustettu matalalla organisaatiolla toimiva kulttuurituotannon kehittämissyksikkö, jossa kulttuuritoimijoilla oli keskeinen edustus. Toimintaa jalkautettiin kuntiin, yrityksiin sekä taiteen ja kulttuurin toimijatasoille. Taiteen ja kulttuurin sisältöjen luominen todettiin tärkeimmäksi asiaksi. Kulttuurin tuotteistaminen perustuu alueen kulttuuriperinnön tuntemukseen ja ymmärtämiseen. Perinteinen ja uusi tekniikka, virtuaalisuus, digitaalisuus ja tekniset välineet todettiin keskeisiksi keinoiksi.⁹² Hankkeiden kautta on syntynyt jo verkostoja ja tietotaitoa, jota on voitu hyödyntää laajemminkin.⁹³

---

⁹¹ Kotisivu <http://www.kulttuuri-info.fi>. Tietoa myös sivulla www.kalevala.com. Lähteenä on myös hankemateriaalia sekä koordinaattori Lasse Lytykäisen sähköpostiviesti 26.3.2013.

⁹² Ed.

⁹³ Esim. Kuulto-hankkeessa, joka on OKM:n ja Jyväskylän yliopiston hallinnoima. Hanketoiminnalla on ollut myös läheinen yhteys kahteen maisteriohjelmaan. Niin ikään kuuden EU- maan ja seitsemän yliopiston yhteistyössä toteuttamat kaksi maisteriohjelmaa ovat olleet tukena kansainvälisiä verkostoja luotaessa.

IV Temaattinen työskentely verkostoitumisen välineenä

Maastamme puuttuvat kansainvälisesti merkittävät monumentit ellei sellaiseksi lueta säveltäjä Jean Sibelius ja arkkitehti Alvar Aalto. Heidän maailmanlaajuisesti merkittävien tuotantojensa ympärille voitaisiin rakentaa monipuolista, ennen kaikkea nykypäivän kulttuuria hyödyntävää temaattista matkailutarjontaa ja jopa kulttuurireittejä.

Toinen temaattisen työskentelyn tapa on räätälöidä palveluja määritellyille kohderyhmille. Tässä nostetaan tarkasteluun kaksi merkittävää ryhmää, joista ensimmäinen on valikoitunut Matkailun edistämiskeskuksen tutkimuksissa matkailijaprofilina, jolle Suomi on potentiaalisesti kiinnostava, ja toinen on määrältään suurimpana kansallisena matkailijaryhmänä; 'modernit humanistit' ja venäläiset matkailijat.

4.1. Suomen kansainväliset monumentit: Sibelius ja Aalto

Säveltäjä Jean Sibelius ja arkkitehti Alvar Aalto liittyvät Suomen kulttuurin kahteen kultakauteen; kansallisen identiteetin rakentamiseen vuosisadan vaiheessa, sekä yhteiskunnan modernisaatioon ja uudelleen rakentamiseen ennen ja jälkeen II maailmansodan. Heidän tuotantonsa ovat kansainvälisesti merkittäviä, ja ne voidaan linkittää monipuolisesti erilaisiin kulttuuri-ilmauksiin. Musiikki ja rakennettu ympäristö ovat välittömästi tunnistettavissa ja koettavissa, siten niillä on taiteenlajeina laaja kosketuspinta ihmisten elämyksiin. Samalla molemmat taiteenlajit liittyvät kiinteästi kansallisen elämäntavan laatuun ja piirteisiin.

Näiden taiteilijoiden tuotanto ja elämä voidaan tulkita myös aikakautensa heijastuspintana, johon voi liittää luontevasti lukuisia muita taidealoja ja -ilmauksia, designia, luovia aloja, nykyearkkitehtuuria, konsertteja, tapahtumia ja muita aktiviteetteja sekä tarinoita, ruokaa ja juomia. Samalla ne voidaan esittää myös kulttuurisina jatkumoina. Henkilöihin ja tuotantoon liittyy useita alueita Suomessa, niin kaupunkeja kuin maaseutua. Molemmat mestarit ovat toimineet myös kansainvälisesti. Samoin heidän tuotantonsa liittyy keskeisesti taiteenalan kansainväliseen kehitykseen verkottuen siten maailmanlaajuisesti. Niinpä heidän tuotantonsa on edelleenkin monien kansainvälisten ryhmittymien toiminnan ja kiinnostuksen keskiössä. Myös Suomessa on useita kulttuuritoimijoita ja verkostoja, jotka työskentelevät heidän kulttuurisen perintönsä ja sen uusintamisen kanssa. Näin niihin on mahdollista liittää lukuisia viitekehyksiä ja tarinoita.

Sibeliuksen elämä, hänen läheisensä ja taiteellinen tuotantonsa liittyvät kiinteästi esimerkiksi autonomian ajan ja itsenäisyyden alun kansallisuuden konstruointiin, kansallismaisemiin ja kansallisiksi nostettuihin kuvastoihin, taiteilijoiden erämaa-ateljee liikkeeseen, Kalevalaan, hiljaisuuteen, puutarhanhoitoon, mietiskeleviin kävelyihin ja elämänlaatuun. Sibeliuksen kirjeiden kuvauksia ja Ainolan reseptejä voitaisiin hyödyntää tuotteistamisessa ja liittää esittelyihin uutta arkkitehtuuria, nykysäveltäjiä ja -sävellyksiä sekä lukuisia tapahtumia.

Seinäjoen kunta on parhaillaan tekemässä paikallisen hankkeen: ”Yhteistyössä Aaltoa kulttuurimatkailullisesti kehittämässä”. Pyrkimyksenä on tuoda esiin uusia ulottuvuuksia sekä elämyksiä arkkitehtuurista kiinnostuneille sekä nostaa Seinäjoki Aalto-keskuksen myötä mielenkiintoiseksi kulttuurimatkakohteeksi. Kuten hanketoimijat toteavat, teeman työstäminen tulee perustua vaalittaviin arkkitehtonisiin, historiallisiin, ympäristöllisiin ja muistiarvoihin, paikan henkeen ja kestävään hyödyntämiseen. Aalto-tiedon ja ympäristöllisten arvojen kehittäminen edellyttää erityisosaamista (arkkitehtuuri, design, rakennustekniikka ja asemakaavoitus). Niinpä kehityshankkeen toimintamallin luomiseen ja sisältöjen jalostamiseen Aalto-teemaa on tarpeen

työstää asiantuntijaorganisaatioiden kanssa.⁹⁴ Samoin yhteistyö muiden Aalto-kohteiden kanssa olisi luonnollinen osa asiantuntijuuden ja matkailutarjonnan kehittämistä. Suomessa on lukuisia kaupunkeja ja kuntia, joissa on Aallon rakennuksia. Teemaa voitaisiin työstää luontevasti myös ulkomailta sijaitsevien kohteiden osalta niistä vastaavien tahojen kanssa. Teemaa voitaisiin linkittää edelleen suomalaisen tai pohjoismaisen luontosuhteen kuvittamiseen ja samalla myös Suomen modernisoitumisen esittelyyn.

4.2 Elämäntapamme erityispiirteitä ja osaamisalueita

Paikallisten kulttuuri-ilmausten ja kulttuuristen varantojen tukeminen on kulttuurimatkailun lähtökohta. Tämä edellyttää laaja-alaista potentiaalisen tarjottavan tunnistamista sekä kulttuuristen toimijoiden ja rakenteiden verkottumista. Täydentävät, lyhytkestoiset tai satunnaiset *pop-up* rakenteet voivat paikata puuttuviksi havaittuja osioita, tai vain monipuolistaa tarjontaa.

Kaikki paikalliset kulttuurireitit ovat merkittävä osa kotiseututietoutteen kasvattamista, ja samalla myös keino tarjota maassa- ja maahanmuuttajille tarttumapintaa uuteen asuinseutuun. Kulttuurimatkailu kasvaa paikkakunnan tietoisuudesta siitä, mitä ”meillä on” ja mitä ”voidaan ylepydellä esitellä”. Tämä puolestaan vaikuttaa kulttuurimatkailun kehittämistä vahvistavan ”yhteisen osaamisen” ja ”yhteisen omistamisen” tunteeseen. Näitä paikallisia reittejä voidaan kehittää ja yhdistää matkailukäyttöön, ja toteuttaa myös mobiilisovellutuksina.

Kulttuurireitin käsitettä kansallisesti työstämällä voisimme rakentaa matkailullista kuvastoa elämäntapamme osaamisalueisiin ja erityispiirteisiin. Teemoilla voi kattaa niin maisemaa, olosuhteita kuin kulttuurista ilmenevää mielenlaatuakin. Kuten jo edellä todettiin, Suomella on hyvät edellytykset kehittää kansainvälisesti kilpailukykyistä matkailutarjontaa yhdistämällä toiminnallista luonto- ja kulttuurimatkailua. Sen tuotteistamiseen tulisi liittää ajankohtaisia kulttuurisia sisältöjä ja aktiviteettejä sekä sukelluksia suomalaiseen elämäntapaan.

Suomen talonpoikaiset maakunnat ja Lappi modernisoituivat myöhään ja ovat nyt nopeasti kansainvälistymässä. Maamme kulttuurinen särmä sisältää kuitenkin yhä selviytymisen elementtejä jo ohitetulta staattisemmalla ajalla; miten niukoista ja tiukoista olosuhteista luotiin ja luodaan elämänlaatua omalla erityisellä tavalla. Välillä on selvitty vain itsepäisyydellä, yksinäisellä sisulla ja mustalla huumorilla. Ite-taide peilaa kuvaavalla tavalla harvaan asuttua, köyhää maata, jossa itseksen toimineet taiteilijat kouluttautuvat ja työskentelivät toimien omina kriitikkoinaan. Näihin sinnikkyuden ja omaehtoisen luovuuden piirteisiin voisi lukea myös rillumarei -perinteen ja Pekka Puupää ja Uuno Turhapuro komiikan, lavatanssit humppineen, jenkkoineen, tangoineen ja polkkineen, jopa Finlandia-hiihdon, "eukonkanto"-kilpailut, suotapahtumat, karaoke-laulamisen tai Tuska-festivaaliin vaeltavan goottikansan. Nämä kulttuuri-ilmaukset luovat kontrastista taustaa nykyisin tavoitellulle yhteiseurooppalaiselle elintavalle. Niinpä näitä elementtejä voi käyttää osana kulttuuritarjontaa ja -reittejä paikallisuuden pikanttina mausteena tai juurevana kokoelmana suomalaisia alakulttuureja.

---

⁹⁴ Mukana ovat useita paikallisia toimijoita; Alvariana ry, Seinäjoki-seura, Kuortaneen kaupunki, Alajärven kaupunki, Etelä-Pohjanmaan matkailu, Seinäjoen kaupungin kaavoitus, Seinäjoen kaupungin kehittämispalvelut ja Etelä-Pohjanmaan Maakuntamuseo. <http://www.seinajoki.fi/kulttuuri/ajankohtaista.html/45331.pdf> Muita potentiaalisia toimijoita voisivat olla Alvar Aalto säätiö ja museot Jyväskylässä ja Helsingissä, Suomen Arkkitehtuurimuseo ja Designmuseo, Docomomo Suomen osasto, Museovirasto, Arkkitehtuurikeskus, Rakennustietosäätiö sekä Tampereen, Oulun ja Aalto yliopistojen arkkitehtiosastot ja muut teemaan liittyvät oppilaitokset.

4.3 Muita temaattisia lähestymistapoja

Matkailukohteiden tulisi tunnistaa ne matkailijaryhmät ja ikäryhmät, joita heidän kohteensa saattaisi kiinnostaa. Tässä matkailumarkkinointi ei poikkea kulttuurimarkkinoinnista. Ulkomaan matkailijoille suunnatussa tiedotuksessa heitä kohdellaan usein ikään kuin yhtenä ryhmänä. Tosiasiassa myös matkailijoista tulisi valita potentiaalinen kohderyhmä, jolle osoittaa markkinointi heidän kiinnostuksensa mukaisesti samalla lailla kuin kotimaisen yleisölle.⁹⁵ Samalla tulisi muistaa että suurella osalla matkailijoista on yleensä hyvin rajoittunut tietämys paikalliskulttuurista. – Koko maata edustavina kulttuurimielikuvina voivat toimia joku ralliautoilija, mäkihyppääjä, Kaurismäki-elokuva, HIM:n musiikki, Lordi yhtye, YouTuben video tai suomalainen Facebook-kaveri.

4.3.1 'Modernit humanistit'

Matkailun edistämiskeskus on matkailututkimustensa perusteella määritellyt ulkomaan markkinointinsa kohderyhmäksi 'modernit humanistit'. Näitä matkailijoita kuvataan 'vapaa-ajan antropologeina', jotka arvostavat erilaisuuden löytämistä ja aidon kohtaamista. He eivät halua turisteille rakennettua esitystä, vaan aitoutta johon sisältyy elämyksellisyyttä. Niinpä heille ei riitä pelkkä kulttuurinähtävyyksien näkeminen, vaan he haluavat ymmärtää mikä niiden merkitys on paikallisen kulttuurin kannalta. Kulttuuri näyttäytyy siten ennen kaikkea arjen tapoina, arvoina, normeina, merkityksenä ja elinympäristönä. Nämä matkailijat etsiyvät ympäristöihin, joissa on mahdollisimman helppoa havainnoida ja tavata paikallisen kulttuurin edustajia. Pyrkimys on nähdä paikallista elämänmenoa autenttisessa muodossaan. Löytöretkeilyn mahdollistamiseksi tarvitaan riittävää turvallisuutta, avoimuutta ja rentoutta.⁹⁶

Tämän matkailijasegmentin palvelutuotteistamisessa tulee huomioida, että paikallisväestö voi myös kokea että kulttuurimatkailijat tungeksivat heidän reviirilleen halussaan kokea ”paikallista” ja autenttista”. Matkailu- ja kulttuurisektoreiden ja paikallisyhteisön tiiviillä yhteistyöllä tulisi pystyä tunnistamaan etukäteen kohteet, jotka ovat haavoittuvaisia tai tarvitsevat erityisjärjestelyjä ja suojelutoimenpiteitä.⁹⁷ Tämä on yksi tuotteistamisen reunaehdoista.

4.3.2 Venäläiset matkailijat ovat suurin ja yhä kasvava ryhmä

Tilastokeskuksen ja Matkailun edistämiskeskuksen vuonna 2011 tekemän Rajahaastattelututkimuksen mukaan maassamme kävi vuoden aikana lähes 3,3 miljoonaa venäläistä. Suomella on 1250 km vahvaa perustetta kehittää kulttuurista matkailutarjontaa tälle suurimmalle ja vuosittain kasvavalle matkailijaryhmälle. Kaakkois-Suomen alue ja pääkaupunkiseutu ovat keskeisiä kohteita. Ostosmahdollisuuksien lisäksi venäläisiä matkailijoita houkuttaa Suomen hyvinvointi ja turvallisuus.⁹⁸ Ne liittyvät kiinteästi elämäntapaan ja kulttuurisiin arvoihin. Niinpä venäläismatkailijoille suunnatuissa palveluissa voisi hyvinkin olla aineksia, jotka avaisivat heille näiden yhteiskunnallisten laatu- ja palveluolosuhteiden rakentamista.

Toki tämä ryhmä on myös mitä heterogeenisintä. Viiden maan matkailijoiden, Ison-Britannian, ranskalaisten, ruotsalaisten, saksalaisten ja venäläisten, matka-aktiviteetteja koskevassa tutkimuksessa venäläiset matkailijat nousivat kuitenkin ryhmänä kärkeen kiinnostuksensa kulttuuriin. He suosivat erityisesti kulttuuritapahtumia ja -kohteita. Perinteinen kulttuuri, historialliset, kulttuurihistorialliset

⁹⁵ Esimerkiksi saksalaisilla on pysyvä mielenkiinto kotiseutu-temaan ulkomaillakin, mitä tulisi tuotteistaa nimenomaan saksaksi. Ks. esim. Der Bund Heimat und Umwelt in Deutschland (BHU) järjestön kotisivut <http://www.bhu.de/bhu/content/de/index.html> Tässä voi hyödyntää sitä tietotaitoa, mitä vastaavan tyyppisillä kotimaisilla yhdistyksillä on, tässä tapauksessa esimerkiksi Suomen Kotiseutuliitolla.

⁹⁶ Antti Rannisto, TNS Gallup, *Modernin humanistin matkassa – kohderyhmän kvalitatiivinen analyysi* Tutkimusraportti 220102133, Finnish Tourist Board/Visit Finland 2012.

⁹⁷ OECD, s. 70.

⁹⁸ <http://www.goodnewsfinland.fi/arkisto/teemat/venajan-kauppa/suomi-vetaa-venalaisturisteja>

tai Suomen kansallismuseo kiinnostavat, samoin suomalainen keittiö ja maaseutu – ylipäänsä venäläiset löytävät Suomesta enemmän kulttuurisia vierailukohteita ja aktiviteetteja kuin muut. Mutta kaiken kaikkiaan selvityksessä todetaan, että paljon potentiaalia on vielä hyödyntämättä.⁹⁹

Koska kulttuurimatka on hyvä keino laajentaa tietämystä ja ymmärrystä, yhdenlainen opintomatka, olisi Suomella yhteiskunnallinen tilaus panostaa venäläisille suunnatun matkailun sisältöjen kehittämiseen kohti maatumemusta syventävää kulttuurimatkailua.¹⁰⁰ Siihen tulisi hyödyntää monentyyppistä tietämystä venäläisistä matkaajista ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Venäläisille tutuinta ovat ympäristössämme olevat vitteet ”keisariajasta”. Sen jälkeistä kehitystä kohti tasa-arvoisuutta, luottamusta, toimivaa ja avointa yhteiskuntaa voitaisiin havainnollistaa käyttämällä rakennettua ympäristöä ja yhteiskunnan toiminnallisia rakenteita kulttuurimatkailun tuotteistamisen aineksina. Näin voisimme välittää tieto-taitoa siitä, miten vaalitaan puhdasta luontoa ja yhteiskunnallista rauhaa, ja millä keinoin siisteyttä ja turvallisuutta ylläpidetään yhteistoimin.

4.4 Kulttuurireittien työstäminen moninkertaistaa voimavaroja

Kulttuurireitti -käsitteen avulla voidaan liittää yhteen useita erilaisia vetovoimatekijöitä. Reittien sisällöt kasvavat aina laajasta kulttuurikäsitteestä etsien yhteisiä nimittäjiä niin historiasta kuin maantieteestäkin, ja sisällyttävät viitekehukseensä yhteiskunnallista kehitystä ja paikallista dynamiikkaa.

Kulttuurireittien rakentamiseen tarvittava laajapohjainen yhteistyö moninkertaistaa toimijoiden mahdollisuuksia kehittyä ja omaksua uutta. Kulttuurimatkailun kehittämistä kulttuurireitti -työskentelyn avulla tulisikin edistää sekä alueellisesti – esimerkiksi Itämeri- ja pohjoismaisen yhteistyön avulla¹⁰¹ – että kansallisesti. Muissa pohjoismaissa on merkittävää kulttuurimatkailun ja markkinointikeinojen osaamista, johon yhteistyön kautta voisi perehtyä. Yhdistävinä tekijöinä meillä on elämäntapoihin ja luontoon liittyvää arvomaailmaa, kestävyysarvostus, innovaatiot, design ja teknologia sekä lasten asema ja sukupuolten välinen tasa-arvo, jotka heijastuvat julkiseen tilaan ja luontosuhteeseen sekä tapoihin käyttäen niitä.¹⁰²

Itämeren alueen yhteistyöllä voitaisiin kulttuurisia resursseja monipuolistaa merkittävästi, ja liittää matkailutarjontaan mielenkiintoisia rinnakkaisia ilmiöitä lähimenneisyyden historiasta. Itämeren vedenalainen kulttuuriperintö on ainutlaatuinen maailman mittakaavassa, etenkin kun sitä tarkastellaan kokonaisuutena. Meressä lepäävien hylkyjen määräksi on arvioitu noin 100 000, ulottuen varhaisesta esihistoriasta nykyaikaan. Rannikkojen kulttuuriperinnöllä, niin aineellisella kuin traditioilla ja muilla aineettomilla ilmauksilla, on sekä vesistön kulttuurireitin tuomaa yhteistä että alueen etnisen rikkauden luomaa monipuolisuutta. Teeman ympärillä on myös aktiivisia asiantuntijoiden verkostoja ja alueellista tutkimusaineistoa.¹⁰³ Itämeren vesireitit -teeman yhteisellä työstämisellä saataisiin paitsi alueellista tieto-taitoa ja vaikuttavuutta, myös mahdollisuuksia yhdistää kulttuurin vaalimista vesiensuojeluun ja korkean tason poliittiseen agendaan, ja saada näin näkyvyyttä niin matkailullisille kuin kulttuurisille pyrkimyksille.

---

⁹⁹ *Kiinnostaako Suomi kulttuurimaakohteena?* MEK A:167, 2010.

¹⁰⁰ *Kiinnostaako Suomi kulttuurimatkailukohteena? Kartoitus Isonsa-Britanniassa, Ranskassa, Ruotsissa, Saksassa ja Venäjällä*, MEK A:167, 2010, s. 5-37.

¹⁰¹ Ks. Lehtimäki, *Eurooppalainen kulttuurimatkailun kehittäminen ja Suomi Yhteisistä baasteista laajapohjaisiin ratkaisuihin*, 2012. Culture Finland, kansallinen kulttuurimatkailun katto-ohjelma, s. 48–50. www.mek.fi

¹⁰² Jäsenyys hyödyntää Washingtonissa järjestetyn yhteispohjoismaisen kulttuuriventitapahtuman ”Nordic cool 2013” sisältöjä. <http://www.kennedy-center.org/programs/festivals/12-13/nordic/>

¹⁰³ Ks. esim. <http://mg.kpd.lt/LT/1/Underwater-Heritage.htm> ja <http://mg.kpd.lt/LT/14/Coastal-Culture-and-Maritime-Heritage.htm>

Suomen itäraja on merkittävä osa Euroopan rautasirppu -reittiä. Reitti on EU:n kestävän kehityksen matkailun lippulaiva, jota se markkinoi ja kehittää alueellisilla työpajoilla. Reitin suomalaisella osuudella tieverkko on hyväkuntoinen, ja reitin palveluja voisi rikastaa erilaisilla kulttuurituotteilla.¹⁰⁴ Ylipäänsä Suomen itäraja on pitkä osuus EU:n pysyvää ulkorajaa, ja siten rajan yli kulkevan kulttuurimatkailun kehittäminen tulisi linkittää vahvasti EU:n tavoite- ja rahoitusohjelmiin sekä vastaaviin eurooppalaisiin verkostoihin.

Kulttuurireittien kehittäminen on saamassa enenevästi painoarvoa kansainvälisessä kulttuuri- ja matkailuyhteistyössä. Euroopan neuvosto (EN) on ollut keskeinen kulttuurireittien kehittäjä. Nyt myös EU tekee yhteistyötä EN:n kanssa kulttuurireittien kehittämiseksi. Neuvoston virallisen kulttuurireitti -aseman saaneet 26 reittiä sijoittuvat pääosin Etelä- ja Keski-Eurooppaan – paljolti muinaisen antiikin Rooman alueelle. Ne tukeutuvat tuon alueen ja katolisen kirkon kulttuuriperinnön, maiseman ja kulttuuristen traditioiden ominaispiirteisiin ja vahvuuksiin. Niistä puuttuu lähimenneisyyden ja nykyajan kohteisiin ja tarjoutumiin perustuvia reittejä. Samalla Euroopan pohjoiset alueet edustavat hyödyntämättä jäänyttä kehityspotentiaalia.¹⁰⁵ Euroopan pohjoiset kulttuurireitit voisivat hyödyntää alueen kiinnostavaa lähimenneisyyttä ja samalla sisällyttää laajempia kulttuurisia ilmiöitä yhteisiin eurooppalaisiin voimavaroihin.

Suomi kuuluu läpi pohjoisen pallonpuoliskon ulottuvaan havumetsävyöhykkeeseen, taigaan, jossa puun kulttuurilla on paljon yhteisiä piirteitä. Borealisen vyöhykkeen kulttuurireitissä Euraasiasta Pohjois-Amerikkaan voitaisiin markkinoida Suomen laadukasta puu- ja metsäosaamista, ja samalla oppia muiden alueiden metsäkulttuureista – kulttuurimatkailun oppiminenhan tulisi olla vuorovaikutteista.

---

¹⁰⁴ Ed., s. 22–24.

¹⁰⁵ Hyväksytyt kulttuurireitit vuosien 1987–2011 välillä. Suomi on mukana katolisessa Pyhän Martin sekä Hansakaupunkien kulttuurireiteissä. Tarkempaa esittelyä kulttuurireiteistä löytyy verkkojulkaisusta Marianne Lehtimäki, *Eurooppalainen kulttuurimatkailun edistäminen ja Suomi Yhteisistä haasteista laajapohjaisiin ratkaisuihin*, OKM, Visit Finland 2012, s. 39–40.

V Kulttuurista särmää matkailuun

Suomen hyvin toimiva yhteiskunnan infrastruktuuri, turvallisuus, ennustettavuus ja sosiaalinen vakaus sekä edellä luetellut kulttuuriset voimavarat ja hyvin hoidettu ympäristö ovat keskeisiä matkailulliselle kilpailukyvyllle. Ne toimivat mahdollistavina olosuhteina kansallisen tason kulttuurimatkailun voimalliseen kehittämiseen.

Paikallisten voimavarojen älykäs ja kestävä hyödyntäminen ovat kulttuurimatkailun a ja o. Niinpä kulttuurimatkailu tulee nähdä jatkuvana ja vuorovaikutteisena alueiden kehittämistoimintana. Asukkaiden yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistaminen ja yrityskulttuurin tukeminen, investoijien yhteisövastuun kasvattaminen, kulttuurin tarjonta ja käyttö sekä taiteellisen ilmaisun ja luovuuden tapojen lisääminen ovat pääteemoja kulttuurimatkailun kehitystyön asialistalla.¹⁰⁶

Kuntataso on keskeinen toimintataso. Toimissa tulisi tunnistaa niitä rakenteita ja ympäristöjä, joiden varaan voi rakentaa yleistä viihtyvyyttä. Luonnon monimuotoisuuden, historiallisten kerrosten ja kulttuuristen ilmausten vaaliminen, huolenpito omaleimaisuudesta ja paikallisesta osaamisesta sekä luovan toiminnan rohkaisu luovat kulttuurin vetovoiman uusia muotoja ja rakentavat kiinnostavia matkailukohteita. Taiteilijoita, käsityöläisiä ja asiantuntijoita tarvitaan mukaan sisällöntuotantoon sekä niin laadun varmistamiseen kuin sen kehittämiseenkin. He ovat myös taitavia aktivoimaan tyhjiilleen jääneitä kiinteistöjä ja taantuvia alueita, joita puolestaan voidaan hyödyntää kulttuurimatkailussa. Kysymys on ensikädessä elämänlaadun ja ympäristön kohentamisesta sekä kansalaisyhteiskunnan vahvistamisesta.

Viihtyisät reitit linkittävät kulttuurimatkailun resursseja paikallisella tasolla, ja niiden vahvistamisen ja laajentamisen voi asettaa yhdeksi konkreettiseksi työ- ja seurantamenetelmäksi. Matkailijat tutustuvat ympäristöönsä mielellään kävellen. He viettävät aikaansa kuljeskelemalla siellä missä paikallisetkin, ja samalla havainnoiden heidän tapojaan. Museot, monumentit, ruokapaikat, kahvilat, kulttuuritarjonta ja kaupat rmuodostavat kiintopisteitä näille reiteille. Ne tarjoavat pysähtymisen keitaita kuten puistot ja aukiot sekä kaikki ne julkiset tilat, joihin on helppo poiketa. Samalla matkailijat etsivät autenttisuutta ja kohtaamisia. Tavanomainen ja arkinen näyttäytyvät heille usein erityisenä ja eksoottisena.¹⁰⁷ Näitä viihtymisen ympäristöjä – paikallisille suunnattuja ja matkailijoita kutsuvia – tulisi kehittää päämäärätietoisesti, yhdistäen ja esitellen eri käyttäjäryhmiä kiinnostavia kulttuurisia varantoja ja toimintoja, tapahtumapaikkoja ja paikallisia ominaispiirteitä. Reittien toimivuutta voidaan täydentää ja testata väliaikaisilla käytöillä. Kiinnostavien reittien ja ympäristöjen laajentaminen sekä reitittäminen toisten paikkakuntien kanssa yhdistävät eri toimijoita ja osaamisen lajeja. Näiden reittien tulisi rakentaa tarinoita paikkakunnasta, alueesta, kansakunnan syntymisestä, hyvinvoinnin rakentamisesta...

Tätä kilpailukykyistä vetovoimaisuutta rakennetaan pitkäjänteisesti ympäristöpolitiikalla ja kulttuurituotannolla. Ainesosia siihen synnytetään myös spontaanimmalla taiteellisella toiminnalla, käsityöläisten taidoilla ja yhteisöllisellä huolenpidolla. Nämä, kuten kaikki kulttuurimatkailua edistävät toimet, tulisi kytkeä osaksi yhteistä, pysyvää ja vuorovaikutteista alueiden kehittämistoimintaa, jossa synnytetään kulttuurin vetovoiman uusia muotoja.

---

¹⁰⁶ Vrt. Kurt Salmon, *Cultural undertaking & investment: from intuition to decision-making*, Forum d'Avignon, 2011; http://www.forum-avignon.org/sites/default/files/editeur/bd_KS_Etude_Forum_Avignon_GB.pdf

¹⁰⁷ Mike Robinson, ”The experiences of cultural tourism” raportissa Marianne Lehtimäki, toim. *Cultural heritage and tourism Potential, impact, partnership, governance*, Department of Cultural Heritage under Ministry of Culture, Lithuania, 2008, s. <http://mg.kpd.lt/LT/11/Reports-and-publications.htm>

1500-luvun kartta inspiroi kulttuurimatkailun kuvalliseen markkinointiin. Tältä pohjalta voisi kehittää interaktiivisen nettipelin teemalla ”rakenna itsellesi suomalainen lomapäivä paikkakunnan tarjontaan perustuen”. Joka vuodelle voisi rakentaa omanlaisensa toimien ja kohteiden kartaston. Osasuurennos Carta Marinasta Pohjanmaan korkeudelta. Lafreri, Antonio: *Geografia Tavole Moderne di Geografia*, 1550–1572, KA.